

Merita Koponen

SOSIAALINEN KUNTOUTUS PORIN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ
– PALVELUN KUVAUS JA KEHITTÄMISTARPEEN SELVITYS

Sosiaalialan koulutusohjelma
2019

SOSIAALINEN KUNTOUTUS PORIN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ – PALVELUN KUVAUS JA KEHITTÄMISTARPEEN SELVITYS

Koponen, Merita
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Elokuu 2019
Sivumäärä: 46
Liitteitä: 2

Asiasanat: Sosiaalinen kuntoutus, toimintakyky, syrjäytyminen, osallisuus

---

Sosiaalinen kuntoutus on tullut lainsäädäntöön uudessa sosiaalihuoltolaissa vuonna 2014. Laki ei määrittele palvelua tarkasti, ja sitä toteutetaan eri puolella Suomea hyvin eri tavoilla ja erilaisille asiakasryhmille. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin mitä sosiaalinen kuntoutus on käytännössä Porin aikuissosiaalityössä, sekä millaiselle asiakasryhmälle sitä tarjotaan ja mitkä ovat asiakkaiden tavoitteet, joihin kuntoutuksella pyritään. Lisäksi selvitettiin saavuttavatko asiakkaat tavoitteitaan sekä kokevatko työntekijät ja asiakkaat palvelun kehittämisen tarvetta.

Opinnäytetyö on laadullinen ja tutkimusaineisto kerättiin aikuissosiaalityön työntekijöille suunnatulla kyselyllä sekä sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden teemahaastattelulla. Opinnäytetyö kokosi työntekijöiden sekä asiakkaiden omaan kokemukseen perustuvat näkemykset palvelusta yhteen. Tieto lisää asiakasymmärrystä ja toimii työntekijöiden apuna palvelua suunniteltaessa sekä pohjana palvelun kehittämiselle.

Tutkimuksen mukaan sosiaalinen kuntoutus on Porin aikuissosiaalityössä matalimman kynnyksen palvelua, jota tarjotaan asiakkaille, joilla on elämässään yleensä useita kasautuneita haasteita. Haasteista yleisimpiä ovat mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat, myös syrjäytyneisyys nousee esiin. Haasteiden vuoksi asiakkaat eivät pysty esimerkiksi työvoimahallinnon toimenpiteisiin ja tarvitsevat yksilöllistä tukea ja ohjausta. Tärkein kriteeri palveluun pääsulle on asiakkaan oma halu ja motivaatio muutokseen. Asiakkaiden tilanteet ovat hyvin yksilöllisiä ja siksi sosiaalisen kuntoutuksen sisällöt vaihtelevat runsaasti. Asiakkaat itse arvostavat palvelun sisällössä eniten järkevää, hyödyllistä tekemistä. Tärkeimmät tavoitteet johon kuntoutuksella pyritään ovat työntekijöiden mukaan asiakkaan toimintakyvyn ylläpitäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä arjen rytmittäminen. Asiakkaat toivat tärkeimpänä tavoitteenaan esiin mielialan kohentamisen sekä elämän merkityksellisyyden lisäämisen. Sekä työntekijöiden, että asiakkaiden mielestä tavoitteita myös saavutetaan. Asiakkaat kokivat esimerkiksi arkensa mielekkäämmäksi ja mielialansa paremmaksi.

Todettiin, että työntekijät ja asiakkaat ovat molemmat palveluun tyytyväisiä ja palvelun räätälöinti yksilöllisesti asiakkaiden tarpeisiin on sen tärkeimpiä ominaisuuksia. Palvelu todettiin hyvin tarpeelliseksi osaksi aikuissosiaalityötä, mutta palvelun suunnittelu ja järjestäminen koettiin myös haastavaksi, siksi työntekijät kaipasivatkin neuvoa ja tukea omalle työlleen. Sekä työntekijöiden vastauksista, että asiakkaiden haastatteluista huomattiin myös, että palveluiden yhteiskehittäminen ei selvästikään ole vielä kovin tavallista.

SOCIAL REHABILITATION IN PORI ADULT SOCIAL WORK - DESCRIPTION OF THE SERVICE AND IDENTIFYING DEVELOPMENT NEEDS

Koponen, Merita
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
August 2019
Number of pages: 46
Appendices: 2

Keywords: social rehabilitation, ability to function, marginalization, participation

---

Social rehabilitation has come to Finnish legislation in the new Social Welfare Act in 2014. Law doesn't specify the service accurately and that is why social rehabilitation means different things around Finland. Municipalities offers social rehabilitation to different customers, also the content of the service varies. In this thesis discovered what social rehabilitation is practically in Pori Adult Social Work and what kind of customers the service is offered to and what are customers goals. In addition, it was clarified whether customers are achieving they goals and what employees and customers think about the needs to develop the service.

The thesis is qualitative. Research material was collected with employee survey and customer interviews. The thesis brought together employees and customers experiences and views about social rehabilitation service. This knowledge increases customer understanding and helps employees to make plans to their customers. Customer understanding also serves as a basis for service development.

According to the research social rehabilitation is the low-threshold service and it is offered customers who has several cumulative challenges in their lives. The most common challenges are mental health and substance use problems, but marginalization also emerges. Owing to different challenges customers are unable for example to participate in employment administration measures and they need individual support and guidance. The most important criterion for access to the service is customer's own desire and motivation for change. The life situations of the customers are unique and that's why content of the service varies. In the content of the service, customers value the most some rational and useful doing. According to the employees, the main goals are to maintain the customer's ability to function, to prevent marginalization and set the rhythm for everyday life. According to the customers the main goals are improve your mood and increasing the meaning of life. Both employees and customers believe that goals are achieved. For example, customers found their everyday life more meaningful and their mood better.

It was found that both employees and customers are satisfied with the service. Both think that the most important thing is that the service can be individually customize to customer's needs. Social rehabilitation was found very necessary part of adult social work, but employees find it quite hard to plan and organize it and that is why they hope for advice and support to do their job. From employees' responses and customer interviews can also note that service development work in collaboration with employees and customers is clearly not very common.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	6
2.1	Sosiaalinen kuntoutus	6
2.2	SOSKU-hankkeen kuntakysely sosiaalisesta kuntoutuksesta.....	9
2.3	Toimintakyky	11
2.4	Sosiaalinen toimintakyky	11
2.5	Syrjäytyminen	12
2.6	Osallisuus.....	13
2.7	Yhteiskehittäminen ja palvelumuotoilu	14
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	15
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
4.1	Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu	16
4.2	Tulosten analysointi	18
5	TULOKSET TYÖNTEKIJÖIDEN KYSELYSTÄ.....	19
5.1	Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ja heidän tavoitteensa	19
5.2	Palvelun sisältö ja tavoitteiden saavuttaminen	21
5.3	Palvelun kehittämistarpeet	23
6	TULOKSET ASIAKKAIDEN HAASTATTELUISTA.....	24
6.1	Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ja heidän tavoitteensa	24
6.2	Palvelun sisältö ja tavoitteiden saavuttaminen	25
6.3	Palvelun kehittämistarpeet	26
7	YHTEENVETO	28
7.1	Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu	28
7.2	Työntekijöiden kyselyn tulosten tarkastelu	31
7.3	Asiakkaiden haastattelujen tulosten tarkastelu	37
7.4	Johtopäätökset.....	40
7.5	Jatkotutkimushaasteet ja kehittämishaasteet.....	42
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö tuo esiin sekä työntekijöiden, että asiakkaiden näkemykset ja kokemukset sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta Porin aikuissosiaalityössä. Sosiaalinen kuntoutus tuli lakisääteiseksi palveluksi uuden sosiaalihoitolain myötä vuonna 2014. Osaksi Porin kaupungin aikuissosiaalityön palveluita se tuli vuonna 2018, jolloin asiakkaille tehtiin ensimmäiset sosiaalisen kuntoutuksen päätökset, joten palvelu on vielä uutta ja melko tuntematontakin. Kaikki työntekijät Porin aikuissosiaalityössä eivät myöskään vielä ole tehneet asiakkailleen sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä. Tästä syystä onkin tärkeää tehdä yhteenvetoa tämänhetkisestä tilanteesta, selvittää mitä palvelu tällä hetkellä käytännössä on ja miten se vastaa asiakkaiden tarpeisiin sekä miten työntekijät ja asiakkaat kokevat palvelun kehittämisen tarpeen. Tutkimuksen tulokset lisäävät asiakasymmärrystä ja ovat apuna työntekijöille sosiaalista kuntoutusta suunniteltaessa sekä pohjana palvelun kehittämiselle jatkossa entistä paremmin asiakkaita hyödyntäväksi palveluksi.

Oma kiinnostukseni sosiaalista kuntoutusta kohtaan heräsi harjoitteluni aikana Porin aikuissosiaalityön kuntouttavan työtoiminnan tiimissä, syksyllä 2018. Harjoittelussa huomasin käytännössä, kuinka paljon on asiakkaita, joilla elämäntilanteensa takia ei ole tarvittavia resursseja mennä kuntouttavaan työtoimintaan, vaan he selkeästi tarvitsivat jotain muuta palvelua. Laki ei määritä sosiaalista kuntoutusta kovinkaan tarkasti ja siksi sitä toteutetaan hyvinkin eri tavoilla ja myös erilaisille asiakasryhmille eri puolella Suomea. Porin aikuissosiaalityössä sosiaalinen kuntoutus on juuri matalimman kynnyksen palvelua, jolla esimerkiksi ylläpidetään tai pyritään parantamaan asiakkaan toimintakykyä ja ehkäistään syrjäytymistä. Osalle asiakkaista palvelu toimii esimerkiksi tukena päihteettömyyteen pyrkimisessä ja toisilla siltana kuntouttavaan työtoimintaan tai opiskeluun. Sosiaalinen kuntoutus onkin hyvin erilaista kuin tavanomaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jonka vuoksi koen sen olevan tärkeä osa aikuissosiaalityön työntekijän työkalupakkia.

Tutkimusaineisto koostuu työntekijöille suunnatun kyselyn vastauksista sekä sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden haastatteluista. Kysely ja haastattelut toteutettiin toukokuussa 2019.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa olevat asiakkaat ovat usein syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia, yleensä pitkäaikaistyöttömiä ja moniongelmaisia. Perehtymällä tähän ryhmään saa lisää näkemystä ihmisten pahoin- ja hyvinvoinnista sekä tekijöistä, jotka niihin vaikuttavat ja huomaa kuinka pienistä asioista ihmisen osallisuuden kokemus ja pärjääminen voi joskus olla kiinni. Vaikka opinnäytetyöni keskittyy aikuissosiaalityön asiakkaisiin, uskon, että tässä opinnäytetyössä esiin nousseita asioita voi hyödyntää myös muussa sosiaalialan työssä, minkä ikäisten ihmisten kanssa vain. Liittyhän hyvinvoinnin tukeminen, osallisuuden kokemusten lisääminen sekä toimintakyvyn parantaminen kiinteästi kaikkeen sosiaalialan työhön.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus on yksi kuntoutusjärjestelmämme osa, yhdessä lääkinnällisen-, ammatillisen- sekä kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa (Kari ym. 2013, 12-13). Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään syrjäytymistä, vahvistamaan ihmisen sosiaalista toimintakykyä, sekä lisäämään osallisuutta yhteiskuntaan ja työelämään. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään myös lisäämään kuntoutujan elämänhallintaa ja auttamaan häntä voimaantumaa. (Järvikoski & Härköpää 2011, 141-143.) Sosiaalinen kuntoutus on tarpeen tilanteissa, joissa ihmiselle tyypillinen sosiaalinen on jostain syystä estynyt, vaurioitunut tai kehittynyt heikosti (Rostila 2018, 61).

Sosiaalityössä on pitkään ymmärretty sosiaalisen toimintakyvyn yhteys ihmisen hyvinvointiin ja sosiaalisen kuntoutuksen käsite onkin ollut Suomessa käytössä jo 1950-luvulta lähtien. Virallisesti sosiaalinen kuntoutus tuli kuitenkin sosiaalihuoltolakiin vasta vuonna 2014. (Nieminen 2018, 10-13.) Sosiaalihuoltolaki määrittää sosiaalisen kuntoutuksen seuraavasti: ”Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu: 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen

selvittäminen; 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin; 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.” (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Lain määritelmä sosiaalisen kuntoutuksen sisällöstä on hyvin laaja ja siihen voidaan katsoa kuuluvaksi lähes mitä toimia tahansa, asiakkaan tarpeen mukaisesti. Eri puolilla Suomea sosiaalista kuntoutusta järjestetäänkin hyvin eri tavoilla, erilaisin tavoittein ja eri kohderyhmille (Piirainen 2018, 42).

Sosiaalinen kuntoutus on vapaaehtoisuuteen perustuvaa, lähtökohdiltaan hyvin yksilöllistä ja tavoitteellista. Se on myös taloudellisten tukien mielessä täysin tai ainakin lähes kannustimetonta. Asiakkaiden toimintakyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi tehdään yksilöllisesti jokaiselle. Tällainen tapauskohtaisuus, eli räätälöinti, on sosiaalisessa kuntoutuksessa välttämätöntä, jotta käytettävissä olevia keinoja, palveluita ja toimintaa voidaan suunnata asiakkaiden yksilölliset ominaisuudet ja tarpeet huomioon. (Piirainen 2018, 52.) Sosiaalisen kuntoutus perustuukin nykyään enenevässä määrin sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaan. Tämä ei ole perinteisen kuntoutusajattelun mukaista eikä täysin ongelmaton, koska nyt keinot, tavoitteet ja tilanteen muutoksen indikaattorit, eli tunnusluvut voivat siis vaihdella paikallisesti. Käytännössä kuntoutus ei tällaisessa tilanteessa pysty millään olemaan tasalaatuista. (Piirainen, Linnakangas & Suikkanen 2018, 116.) On kyse myös ammattietiikasta (International Federation of Social Workers www-sivut 2019) kun pohditaan asiakkaiden mahdollisuuksia tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen kohteluun, koska samanlaisessa tilanteessa olevien asiakkaiden kuuluisi saada samanlaista palvelua (Piirainen 2018, 52).

Tärkeimpiä kuntoutumista edistäviä tekijöitä ovat oma halu ja myönteinen suhtautuminen kuntoutumiseen, valmius selviytyä omaehtoisesti, omien tavoitteiden mukainen toiminta ja onnistumisen kokemukset. Motivaatiota lisäävät myös itse määritellyt tavoitteet ja lähiympäristön odotukset. Erittäin tärkeä tekijä kuntoutumisen onnistumiselle on myös tuen ja palvelun oikea-aikaisuus. Oikea-aikaisuudella tarkoitetaan sitä, että asiakas on valmis ottamaan vastaan tukea, toimimaan itse ja tekemään päätöksiä. Onkin tärkeää ymmärtää, että hyvätkin kuntoutuspalvelut voivat muuttua

toimimattomiksi, jos ne on väärin ajoitettu. (Koukkari 2010, 205.) Kuntoutumiselle on myös hyvin tyypillistä, että kuntoutuminen ei etene lineaarisesti ja se voi käynnistyä miltä ihmisen elämänalueelta tahansa. Käännekohtina voi olla elämäntilanteen ja ihmissuhteiden muutokset, uudenlaiseen toimintaan osallistuminen tai vaikka fyysisen kunnan kohentuminen. Kuntoutumisprosessin onnistumisessa tärkeää on myös, että siinä on mukana joitakin muutosta ja kuntoutumista kannattelevia tekijöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi ammattilaisten tai vertaisten tuki tai osallistuminen aktiiviseen toimintaan. (Tuusa ym. 2018, 132.)

Motivaation merkitys on kuntoutumisessa suuri ja motivaation kannalta tärkeää on, että asiakas kokee kuntoutumisen tavoitteet ja keinot, joilla tavoitteisiin pyritään, itselleen mielekkäiksi ja myös mahdollisiksi (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2017, 67). Haavisto (2010, 45) korostaakin juuri työn sisällön merkitystä motivaation ylläpitäjänä. Työn tulisi olla mielekästä sekä sellaista, jolla on laajempaa merkitystä. On myös tärkeää saada työskennellä jonkin hyvän asian eteen. (Haavisto 2010, 45.) Ongelmien myöntäminen on usein asiakkaalle kriisitilanne, joka vaatii aikaa ja monien erilaisten tunteiden läpikäyntiä. Tulisi myös tiedostaa, että aina asiakas ei ole myöskään vielä valmis näkemään omaa tilannettaan tai kuntoutumisen tarvettaan. Onkin hyvä muistaa, että ihminen tunnistaa ja kohtaa vain sen, mihin hän kykenee sillä hetkellä. (Kettunen ym. 2017, 67.)

Sosiaalityön viimesijaisuus suhteessa toisiin palveluihin kertoo osaltaan jo sen, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla on hyvin usein elämässään useita kasautuneita haasteita, kuten pitkäaikaistyöttömyyttä ja toimeentulon hankintaan liittyviä erilaisia vaikeuksia. Onkin tavallista, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakas on elämässään tilanteessa, jossa tarvitsee monia samanaikaisia tukitoimia eri tahoilta, tämä on usein haaste myös työntekijöille, koska heillä ei ole kaikkia asiakasta koskevia tietoja käytettävissään yhteisten tietojärjestelmien puuttuessa. (Määttä 2018, 27-28.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa asiakkaan tarpeiden huomioiminen on tietysti tärkeää, mutta liiallinen tarvelähtöisyys voi myös korostaa asiakkaan ja työntekijän kompetenssien eroa sekä sulkea ulkopuolelle asiakkaan omat kokemukset ja tämä taas kääntyy helposti asiakkaan osallisuuden esteeksi. Tällaisessa tilanteessa ammattilaiset näyttäytyvät asiakkaalle vain omaan työhönsä keskittyvinä asiantuntijoina, joita

asiakkaan persoona, kokemukset ja elämä eivät kiinnosta. Eli jos kuntoutuksessa keskitytään vain asiakkaan tarpeisiin ja sosiaalisen toimintakyvyn puutteisiin, se voi heikentää asiakkaan luottamusta omaan kykyynsä niiden ratkaisijana. (Hietala 2018, 120.) Kun sitten luottamus omiin kykyihin on huono, asiakkaan voi olla vaikea edes yrittää ja se taas heikentää hänen uskoaan omiin mahdollisuuksiinsa entisestään. Tällainen voi jopa johtaa mielenterveyden pulmiin, kuten ahdistukseen ja masennukseen, tai edesauttaa syrjäytymistä. (Mehiläisen www-sivut 2019.) Joskus suurin este kuntoutukseen osallistumiselle ja sen onnistumiselle voi myös olla asiakkaan tuntema epäluottamus ammattilaisia ja järjestelmää kohtaan. Jos asiakas on kokenut elämässään jatkuvaa niukkuutta ja lisäksi erilaisia pettymyksiä palveluissa, ei ole ihme, että luottamus ihmisiin ja juuri sosiaalialan ammattilaisiin on heikentynyt. (Hietala 2018, 121.)

2.2 SOSKU-hankkeen kuntakysely sosiaalisesta kuntoutuksesta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteutti kuntakyselyn sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sosiaalihuoltolaista vuonna 2016, kun uusi sosiaalihuoltolaki oli jo tullut voimaan. Kysely oli osa SOSKU-hanketta, eli sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta. Tutkimuksessa selvitettiin kuntien näkemyksiä sosiaalihuoltolaista ja myös sen toimeenpanosta sekä kokonaiskuvan sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnissa sekä sen kehittämissuunnitelmista. Tutkimuksessa selvitettiin myös mikä on kuntien näkemys sosiaalisesta kuntoutuksesta käsitteenä sekä palveluna ja millaisille kohderyhmille sitä käytännössä tarjotaan, mitä se sisältää ja millaisia tavoitteita sille on asetettu. (Puromäki ym. 2016, 11.)

Kuntakyselyssä selvisi, että sosiaalinen kuntoutus käsitetään eri kunnissa eri tavoin, mutta usein se nähtiin kuitenkin asiakkaan tarpeista lähtevänä, monimuotoisena, konkreettisena palveluna, jossa paneudutaan asiakkaan elämäntilanteeseen asiakkaan edun mukaisesti. Kunnissa siihen katsotaan kuuluvan monipuolisesti sosiaali-, päihde-, mielenterveys-, työllisyys- ja terveystalvueluita. Työllistymiseen liittyviä ja työelämävalmiuksia parantavia palveluita mainittiin runsaasti ja niissä skaala ulottui erilaisista kuntouttavan työtoiminnan kaltaisista päivä- ja työtoiminnoista palkkatukityöhön asti. (Puromäki ym. 2016, 25.)

Kyselyn mukaan palvelun sisältö riippuu paljolti asiakkaan tarpeista. Itse palvelun sisältö kuvattiin vastauksissa ryhmätoimintana, yksilöllisenä tukena, vertaistukena ja erilaisina aktivoiminnan toimina, kuten harrastustoimintana tai arkiliikunnan lisäämisenä. Erityisesti ryhmätoiminta mainittiin sisältönä usein. Yleisiä teemoja olivat myös arjen- ja elämänhallinnan parantaminen ja sosiaalisten suhteiden tukeminen. Palveluun katsotaan kuuluvan yleisesti myös asiakkaan ja koko hänen perheensä tukeminen sekä ohjaus, neuvonta ja seuranta. Kaiken kaikkiaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden lähtökohtana kyselyssä korostuivat asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Vastausten mukaan palvelun lähtökohtana pitäisi aina olla yhdessä asiakkaan kanssa tehty asiakkaan tilanteen arviointi ja toiminnan suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen. Erittäin tärkeänä koettiin myös, että asiakas itse sekä työntekijä sitoutuvat suunnitelman ja tavoitteiden toteuttamiseen ja myös näiden seurantaan. (Puromäki ym. 2016, 23-24.)

Kuntakyselyssä tuli esiin, että sosiaalisen kuntoutuksen yksityiskohdissa on eri kuntien välillä suurta vaihtelua. Erityisesti näkemuseroja tuntuu olevan sosiaalisen kuntoutuksen suhteesta kuntouttavaan työtoimintaan. Joissakin kunnissa kuntouttavalla työtoiminnalla ja sosiaalisella kuntoutuksella ei ole oikeastaan mitään eroa ja taas toisissa kunnissa ero on ihan selvä. Myös se, missä vaiheessa palveluprosessia sosiaalinen kuntoutus sijaitsee toi esiin mielipide-eroja kuntien välille. Toisissa kunnissa se on ennaltaehkäisevää toimintaa ja toisissa se on selvästi kuntoutusta ja käytössä siinä vaiheessa, kun ongelmia jo on. (Puromäki ym. 2016, 24.)

Kuntakyselyn mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita ovat esimerkiksi asiakkaiden sosiaalisen toimintakyvyn ja osallisuuden edistäminen, arjen- ja elämänhallinnan ongelmiin puuttuminen, syrjäytymisen vähentäminen, asiakkaan voimaantumisen tukeminen sekä auttaa asiakasta selviämään sosiaalisissa tilanteissa ja -suhteissa. Myös työelämävalmiuksien parantaminen oli kyselyn mukaan yksi sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista. Lisäksi asiakkaan voimavaroihin liittyviä tavoitteita ovat esimerkiksi itseenäisyyden kokemusten lisääminen, omien voimavarojen löytäminen ja itsetunnon parantaminen. (Puromäki ym. 2016, 25.)

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat kuntakyselyn vastausten mukaan yleensä työikäisiä, mutta erityisiä asiakasryhmiä ei noussut kuitenkaan esiin. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin asiakasryhminä esimerkiksi päihde- ja mielenterveyskuntoutujat,

ikäihmiset, kehitysvammaiset ja vammaiset. Asiakkaita kuvattiin myös niin, että sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa ovat kaikki sellaiset ihmiset, jotka eivät ole mukana työelämässä tai koulutuksessa, eli ns. tavanomaisessa elämänmenossa. (Puromäki ym. 2016, 26.)

2.3 Toimintakyky

Tavallisin tapa jäsenellä toimintakyky on erotella se psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen osa-alueeseen. Tämän lisäksi puhutaan usein vielä kognitiivisesta, eli älyllisestä toimintakyvystä. Tärkeää on siis ymmärtää, että ihmisen toimintakyky on kokonaisuus ja että nämä eri osa-alueet ovat riippuvaisia toisistaan. Koska erityisesti psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky ovat erityisen riippuvaisia toisistaan, puhutaankin niistä usein yhdessä nimellä psykososiaalinen toimintakyky. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä, Ihalainen 2017, 9.)

Toimintakyky tarkoittaa siis ihmisen edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen tärkeistä ja välttämättömistä jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista, kuten työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja itsestä sekä toisista huolehtimisesta. Tämän vuoksi toimintakyky onkin tärkeä osa ihmisen hyvinvointia. Ihmisen toimintakyky riippuu kuitenkin myös ympäristön myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista. Toimintakykyä voidaankin tukea esimerkiksi asuinympäristöön liittyvillä tekijöillä, erilaisilla palveluilla tai muiden ihmisten tuella, jolloin arjessa selviytyminen helpottuu. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2019.)

2.4 Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään sosiaalisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen liittyvät voimavarat, eli kyvyn luoda ja ylläpitää ihmissuhteita sekä kyvyn toimia erilaisissa ympäristöissä ja yhteisöissä. Ihmisen sosiaalinen toimintakyky ilmenee esimerkiksi vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisena aktiivisuutena, rooleista suoriutumisenä, sekä osallisuuden ja yhteisyyden kokemuksina. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2015.) Ongelmat sosiaalisessa toimintakyvyssä taas näkyvät siinä, että ihmisellä on vaikeuksia selviytyä arkielämän tehtävistä tai että hänellä on

vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä ongelmia (Martelin, Nieminen, Sainio, Koskinen & Tiikkainen 2018, 122).

Sosiaalisen toimintakyvyn mittaaminen ja arviointi on haastavaa, koska siihen vaikuttaa myös fyysinen ja psyykinen toimintakyky. Sosiaaliseen toimintakykyisyyteen yhdistyy psyykkisten ja fyysisten voimavarojen mahdollistama osallistuminen, siksi sosiaalinen toimintakyky voidaankin myös nähdä fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä yhdistävänä tekijänä. (Koukkari 2010, 195.)

Sosiaaliset taidot ovat myös tärkeitä kuntoutumisen kannalta. Syrjäytyneet tai erilaisista sosiaalisista ongelmista kärsivät ihmiset ovat hyvin usein kadottaneet luottamuksen itseensä sekä muihin ihmisiin ja sitä kautta myös menettäneet sosiaalisia taitojaan. Sen vuoksi he eivät helposti pysty luomaan uusia ystävyys-suhteita ja sen myötä luomaan itselleen sosiaalista tukiverkostoa, jotka taas olisivat kuntoutumisen kannalta tärkeitä. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2017, 68.)

2.5 Syrjäytyminen

Pelkän sosiaaliturvan varassa elävällä ihmisellä on suuri riski ajautua köyhyyteen, joka saattaa aiheuttaa ihmisen syrjäytymisen (Sosiaali- ja terveysministeriön WWW-sivut 2019). Syrjäytymisellä tarkoitetaan tapahtumaketjua tai prosessia, jossa ihminen joutuu ilman omaa tahtoaan yhteisöistä ja yhteiskunnasta sivuun. Syrjäytymiseen vaikuttavat sekä yhteiskunnan yleiset rakenteet sekä ihmisen yksilölliset ominaisuudet. Syrjäytymisellä tarkoitetaan sellaista kasaantunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät toimeentulo-ongelmat, pitkäaikaistyöttömyys, sekä elämänhallinnan ongelmat ja sitä kautta syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Kun syrjäytyminen tapahtuu ensisijaisesti yksilöllisistä syistä, voidaan puhua mikrotasoisesta syrjäytymisilmiöstä. Tällöin syrjäytyminen voi johtua esimerkiksi yhteisöihin sopeutumattomuuteen tai taroitukselliseen vetäytymiseen liittyvistä tekijöistä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 148-149.)

Syrjäytymisindikaattoreita, eli tekijöitä, jotka saattavat edesauttaa syrjäytymistä on esimerkiksi kesken jäänyt koulutus tai matala koulutustaso, ahdas asuminen,

työttömyys, pienituloisuus, ennaaikainen eläke, taloudelliset vaikeudet, ystävien puute, hankalat ihmissuhteet, elämänhallinnan ongelmat, heikko terveydentila ja runsas päihteiden käyttö. Syrjäytymisprosessi on ihmisillä yksilöllinen, koska eri ihmisillä prosessissa painottuvat eri tavoin yhteisötekijät, yhteiskunnan rakenteelliset tekijät sekä yksilöön liittyvät tekijät. Yhteisenä nimittäjänä kuitenkin on moniongelmaisuus, jossa ihmisen elämässä esiintyy saman aikaisesti useita syrjäytymisindikaattoreita. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 148-149.)

2.6 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen kokemusta jäsenyydestä, mahdollisuudesta osallistua, vaikuttaa ja toimia yhteisöissä sekä koko yhteiskunnassa (Kiilakoski ym. 2012, 15-17). Yleensä osallisuus ymmärretään tunteena, joka syntyy tilanteessa, jossa ihminen on osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi työn, opiskelun, asumispaikan tai vaikka harrastustoiminnan kautta. Näissä yhteisöissä ihmisen osallisuus tulee esiin mahdollisuutena vaikuttaa sekä jäsenten arvostuksena ja tasavertaisuutena. Osallisuus voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys sekä toiminnallinen osallisuus. Jos ihmisen elämässä jollakin näistä osa-alueista on vajausta, se voi tarkoittaa osallisuuden vähentymistä ja syrjäytymisriskin kasvamista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2019.) Ihmiselle osallisuuden kokemus on erityisen tärkeää tilanteissa, joissa vammat, pitkäaikaiset sairaudet, pitkittynyt työttömyys tai riippuvuudet ovat aiheuttaneet taloudellisen tilanteen heikkenemisen, sekä heikentäneet ihmisen luottamusta omaan pystyvyyteen ja pahimmassa tapauksessa eristäneet myös sosiaalisista suhteista (Hietala 2018, 119).

Kuntoutumisessa osallisuus tulee esiin kuntoutujan mahdollisuutena vaikuttaa ja osallistua oman kuntoutuksensa suunnitteluun sekä toteutukseen (Koukkari 2010, 200). Tällaista osallisuutta pidetään myös onnistuneen ja tavoitteellisen kuntoutuksen lähtökohdaksi (Coulter 2002, 187). Osallisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan usein juuri toiminnallista osallistumista ja päätösten tekoa. Osallisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta eikä saa tarkoittaa vain aktiivisuutta vaativaa osallistumista, vaan osallisuus voi toteutua myös niin, että ihminen tuntee kuuluvansa johonkin, ilman häneltä itseltään

vaaditaan erityisempiä ponnisteluja. Tämä voi toteutua esimerkiksi ryhmässä, joka tarjoaa kuntoutujalle vertaistukea. Tällainenkin osallisuus lisää merkittävästi ihmisen hyvinvointia. (Jalava & Seppälä 2010, 254-255.) On myös huomattu, että vuorovaikutussuhteet ovat kuntoutumisen onnistumisen kannalta hyvin tärkeitä riippumatta siitä, onko yhteistyökumppani ammattilaisen tai vertaisen roolissa (Mattila-Aalto 2013, 378).

2.7 Yhteiskehittäminen ja palvelumuotoilu

Yhteiskehittämisellä tarkoitetaan asiakkaiden osallisuutta edistävää asiakaslähtöistä menetelmää ja toimintamallia, jossa asiakkaat ja asiantuntijat toimivat toistensa kumppaneina palvelun kehittämisessä (Kinnunen 2018, 177). Sosiaalipalveluissa on ryhdytty korostamaan enemmän asiakkaiden osallistumista ja osallisuutta, mikä onkin tärkeää erityisesti sosiaalisessa kuntoutuksessa, koska sen tavoitteena on juuri asiakkaiden sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen (Hietala ym. 2018, 6, 47). Myös PRO SOS – Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hankeen (1.8.2016 - 31.7.2019) yksi kärkiteemoista on yhteiskehittäminen, eli edistää sosiaalityön muutosta suorite- ja järjestelmäkeskeisyydestä enemmän kohti asiakkaan osallisuutta ja työskentelyä yhdessä työntekijän kanssa korostavaksi (ProSos.fi www-sivut 2019). Ottamalla asiakkaat mukaan kehittämistoimintaan heille tarjoutuu mahdollisuus toimijuuteen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Yhteiskehittämisessä tarkoitus on yhdistää asiakkaiden kokemustieto ja toimijuus sekä työntekijöiden asiantuntemus ja osaaminen sekä työ- ja elämäkokemukset. Tältä pohjalta luodaan entistä parempia tapoja toteuttaa sosiaalista kuntoutusta. Yhteiskehittämisessä onkin kyse palveluiden kehittämisen lisäksi myös siitä, että siihen osallistuvien asiakkaiden toimijuutta tuetaan niin arjessa kuin palveluissa. Tämä edellyttää työntekijöiltä valmiutta toimia asiakkaiden kumppaneina ja kykyä osallistua tasaveroisina toimijuutta vahvistaviin ja dialogisuuteen perustuviin prosesseihin sekä yhteistekemiseen. Jos asiakkaiden mahdollisuudet toimia ja erityisesti havaita oman toimijuutensa vaikutukset tai seuraukset palveluissa ovat kovin vähäisiä, voi asiakkaalle syntyä kokemus ulossulkemisesta, eli marginalisoinnista. Asiakkaan toimijuutta heikentävä kokemus voi joskus myös perustua siihen olettamukseen, että hän luulee työntekijän epäilevän hänen kykyjään tai motivaatioon saada muutoksia aikaan omassa elämässään. (Hietala ym. 2018, 6, 47.)

Palvelumuotoilussa tavoitteena on palvelukokemuksen suunnittelu käyttäjälähtöisesti niin, että palvelu vastaa mahdollisimman hyvin asiakkaan tarpeita, ollen samalla palveluntuottajalle tuottoisa tai edullinen. Toisin sanoen, mahdollisimman pienellä määrällä resursseja pyritään saamaan mahdollisimman paljon tuloksia. Palvelumuotoilussa sekä palveluiden tuottajat että käyttäjät otetaan mukaan kehittämistyöhön, eli palvelumuotoilu on yhteiskehittämistä. Palvelumuotoilussa palvelua pyritään ensin hahmotamaan ja sen jälkeen suunnittelemaan nimenomaan asiakkaan näkökulmasta. Työssä kiinnitetään huomiota asiakaskokemuksen kriittisiin pisteisiin, kuten palveluprosessiin, työtapoihin, tiloihin ja vuorovaikutukseen, kaikkiin asioihin, joiden kautta asiakas kokee, näkee tai aistii palvelun. Jokainen palvelukokemus rakentuu monista yksittäisistä tekijöistä ja palvelumuotoilussa on tarkoitus kiinnittää juuri huomiota niihin kaikkiin. (Tuulaniemi 2011, 25-28.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tuo esiin sekä työntekijöiden, että asiakkaiden näkökulman. Molemmilla ryhmillä on kokemukseen perustuvaa tietoa palvelun toimivuudesta ja tästä johdun myös näkemystä siitä, kaipaako palvelu jotain uutta sisältöä tai muutoksia. Opinnäytetyöni kokoaa nämä kokemukset ja näkemykset yhteen.

Opinnäytetyöni tarkoitus on työntekijöille suunnatun kyselyn avulla kerätä tietoa sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista, heidän tavoitteistaan sekä palvelun sisällöstä ja sen toimivuudesta. Tämän lisäksi tarkoitus on haastatella sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita, jotta myös heidän näkökulmansa tulee tutkimuksessa esiin.

Opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä asiakasymmärrystä, jotta sen pohjalta sosiaalista kuntoutusta voidaan Porin aikuissosiaalityössä jatkossa kehittää entistä paremmin asiakkaita hyödyntäväksi palveluksi. Opinnäytetyöni voi myös olla työntekijöiden tukena heidän suunnitellessaan sosiaalisen kuntoutuksen palvelua omille asiakkailleen.

Opinnäytetyön tutkimusongelmat:

1. Kenelle sosiaalista kuntoutusta tarjotaan ja mihin tarpeeseen palvelulla pyritään vastaamaan?
2. Millaista sosiaalinen kuntoutus on Porin aikuissosiaalityössä tällä hetkellä ja kuinka hyvin palvelu vastaa asiakkaiden tarpeisiin?
3. Kaivataanko sosiaalisen kuntoutuksen palveluun jotakin muutoksia tai uutta sisältöä, jotta se vastaisi entistä paremmin asiakasryhmän tarpeisiin?

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tutkimuslupa haettiin Porin kaupungilta ja saatiin toukokuun alussa 2019. Työntekijöiden kysely (LIITE 1) oli vastattavissa toukokuun ajan ja asiakkaiden haastattelut tehtiin touko-kesäkuun 2019 aikana.

4.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Tutkimus on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Valitsin aineistonkeruumenetelmiksi kyselyn ja teemahaastattelun, koska tarkoituksena oli kerätä mielipiteisiin ja kokemuksiin perustuvaa tietoa ja siihen nämä aineistonkeruumenetelmät soveltuvat hyvin. Päädyin tekemään työntekijöille sähköisen kyselyn, koska uskoin näin saavani mahdollisimman monta vastaajaa. Sähköinen kysely on joustava aineistonkeruumenetelmä, koska vastausaikaa on yleensä runsaasti. Työntekijä voi vastata siihen juuri silloin kun se hänelle parhaiten sopii, ihan oman aikataulunsa mukaisesti, eikä siihen tarvitse erikseen sopia tapaamisaikoja. Kyselystä on myös helppo muistuttaa vastaajia.

Asiakkaiden teemahaastatteluun päädyin, koska haastattelemalla heitä kasvotusten ajattelin parhaiten saavani heiltä mahdollisimman avoimia vastauksia heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään. Tiesin etukäteen, että tämän asiakasryhmän tavoittaminen voi olla haastavaa ja heidän kykynsä keskittyä tarkasti jäseneltyyn lomakekyselyyn voisi olla heikkoa. Jäykkä ja virallinen kyselytilanne voisi myös saada asiakkaat vetäytymään, eikä näin välttämättä saataisi esiin heidän rehellisiä ajatuksiaan.

Teemahaastattelussa tilanne on rento ja keskusteleva, eikä kysymystenasettelu ole niin jäykkää, teemahaastattelun perusidea onkin, että siinä tutkija ei etukäteen lyö lukkoon tarkkoja haastattelukysymyksiä, vaan kysymysten muoto ja järjestys etenee keskustelun johdattelemana. Teemahaastattelussa tutkijalla on tiedossaan vain teemat, joihin hän tarvitsee vastauksia ja joita siis pitää käsitellä haastattelussa. (Hyvärinen 2017, 21.)

Työntekijöiden kysely (LIITE 1) laadittiin huhtikuun aikana ja kysely hyväksyttiin opinnäytetyöohjaajalla. Lähetin kyselyn kaikille niille työntekijöille, jotka ovat tehneet sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä omille asiakkailleen tai toteuttavat itse sosiaalista kuntoutusta. Kyselyn ulkopuolelle jäivät kaikki ne aikuissosiaalityön työntekijät, jotka eivät ole tehneet sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä. Lähetin kyselyn työntekijöille toukokuun alussa ja vastausaikaa oli 31.5.2019 asti.

Asiakkaiden haastattelut suoritettiin touko-kesäkuun 2019 aikana. Tarkoituksena oli haastatella kahdeksan asiakasta, mutta lopulta haastatteluja tehtiin seitsemän. Yksi sovitusta haastatteluista ei toteutunut asiakkaan sairastumisen vuoksi, eikä haastattelu-aikaa enää ehditty aikataulun rajallisuuden vuoksi siirtämään. Haastatteluajkojen sopimisessa työntekijät olivat merkittävässä osassa. Käytännössä haastattelut toteutettiin niin, että asiakkaan oma työntekijä sopi haastattelusta ja sen ajankohdasta asiakkaan kanssa. Osa asiakkaista tuli samalla kertaa normaalille asiakaskäynnille ja haastattelu tehtiin käynnin aluksi tai lopuksi.

Haastattelut suoritettiin aina erikseen sille varatussa rauhallisessa tilassa. Jokaisen haastattelun alussa kerroin asiakkaalle vielä tarkemmin, miksi heidät on kutsuttu haastatteluun ja mitä aineistolla tehdään. Haastattelun alussa kysyin vielä luvan haastatteluun ja sen nauhoittamiseen. Korostin myös keskustelun luottamuksellisuutta ja tutkimustulosten anonyymiyttä. Haastateltavina oli 5 miestä ja 2 naista. Haastattelut kestivät 25-55 minuuttia. Haastattelussa käytin kysymysrunkoa (LIITE 2), jonka pohjalta johdattelin keskustelua haluamiini teemoihin.

4.2 Tulosten analysointi

Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä pyritään kuvaamaan tutkimusaineiston sisältöä, luomaan aineistosta yhtenäistä ja selkeää tietoa. Sisällönanalyysissä pyritään luomaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä hyödyntäen aiemmin tehtyjä tutkimuksia sekä teoriaa, joihin saatua uutta tietoa peilataan. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija on kiinnostunut nimenomaan yksilöstä ja merkityksistä, joita hän antaa tutkittavalle ilmiölle tai asialle. (Vilkkä 2015, 163-171.)

Ennen analyysivaihetta yhteismitallistin kerätyn aineiston, eli saatoin kaikki aineistomuodot yhteiseen muotoon, tässä tapauksessa kirjalliseen muotoon. Haastatteluilta kerätty aineisto saatettiin kirjalliseen muotoon litteroimalla. Varsinaisen analysoinnin vaiheet ovat huolellinen aineistoon tutustuminen, jota tapahtuu osaksi jo litteroinnin aikana, sekä aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi, eli tutkimuksen kannalta tärkeän tiedon erottaminen ja käsitteiden nimeäminen (Kananen 2017, 131-149). Aineiston pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta karsitaan epäolennainen informaatio pois. Jotta tämä voidaan tehdä, tulee tutkimusaineisto tiivistää ja pilkkoa osiin. Tiivistämisessä apuna ovat selkeät, huolella määritellyt ja riittävän suppeat tutkimuskysymykset. Kysymykset siis osoittavat, mitä aineistosta poimitaan mukaan. (Vilkkä 2015, 163-164.) Tämän jälkeen tulkitsin ja selitin tutkimuksen tuloksia sekä vertasin niitä teorian tietoon sekä aiempiin tutkimuksiin. Tein johtopäätöksiä sekä kokosin yhteen aineiston pääseikat ja vastasin niiden avulla tutkimusongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2013, 229-230.)

Valitsin analysointimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koska menetelmä sopii keräämäni kirjallisen tutkimusaineiston tarkasteluun. Lisäksi sisällönanalyysi sopii käytettäväksi, kun tavoitteena on käytännön ongelman ratkaiseminen, koska sillä tavalla saadaan olennaista tietoa tutkittavasta asiasta. Tulokset-kohtaan kokosin työntekijöiden ja asiakkaiden vastaukset tutkimusongelmien teemojen mukaisesti.

5 TULOKSET TYÖNTEKIJÖIDEN KYSELYSTÄ

Tulokset on jaoteltu alaotsikoihin kolmen tutkimusongelman teemojen mukaan. Jokaisen teeman alle on koottu työntekijöiden vastauksista juuri siihen liittyvät vastaukset. Kysely lähetettiin kymmenelle (10) aikuissosiaalityön työntekijälle ja vastauksia saatiin vastausaikana seitsemän (7), eli vastausprosentti muodostui hyväksi, ollen 70%.

5.1 Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ja heidän tavoitteensa

Kyselyssä kysyttiin avoimella kysymyksellä, millaisille asiakkaille työntekijä on tehnyt sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä. Viisi (5) vastaajaa kertoi sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaidensa kärsivän joko mielenterveys- tai päihdeongelmasta tai molemmista. Kolme (3) vastaajaa nosti esiin asiakkaidensa rikostaustan, yksinäisyyden/syrjäytyneisyyden sekä henkilökohtaisen tuen ja ohjauksen tarpeen. Lisäksi kaksi (2) vastaajaa kertoi asiakkaidensa kärsivän fyysisistä sairauksista tai erilaisista ahdistuneisuushäiriöistä. Näiden lisäksi tuli yksittäisinä mainintoina esiin, että sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä on tehty asiakkaille, joilla on pitkittynyt työttömyys, vaikeuksia lähteä kotoa, tarve työ- ja toimintakyvyn selvittämiseksi, vaikeuksia saattaa opiskelut loppuun tai hankaluuksia hoitaa omia asioitaan.

Kysyttäessä mihin ikäryhmään työntekijän sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat kuuluvat pääsääntöisesti, tuli seuraavat vastaukset:

18-29 vuotiaat / 1 vastaaja

30-39 vuotiaat / 4 vastaajaa

40-49 vuotiaat / 4 vastaajaa

50-59 vuotiaat / 4 vastaajaa

60-69 vuotiaat / 1 vastaaja

70 vuotiaat tai yli / 0 vastaajaa

Mikään ikäryhmä ei korostu asiakkaissani / 2 vastaajaa.

Kyselyssä kysyttiin myös mitkä ovat niitä kriteerejä, joilla työntekijät valitsevat asiakkaat, joille tarjoaa tai tekee päätöksen sosiaalisesta kuntoutuksesta. Neljä (4) vastaajaa kertoi kriteeriksi asiakkaan oman motivaation muutokseen sekä tilanteen, jossa

asiakas ei pysty työvoimahallinnon toimenpiteisiin. Kolme (3) vastaajaa nosti esiin, että asiakkaalla pitää olla jokin tavoite, jota kohti sosiaalisella kuntoutuksella pyritään. Kaksi (2) vastaajaa kertoi kriteeriksi asiakkaan työ- ja toimintakyvyn puutteet. Näiden lisäksi yksittäisiä mainintoja erilaisista kriteereistä olivat asiakkaan terveysongelmat, puutteita asiakkaan olemassa olevan verkoston palveluissa, arjenhallintataitojen puutteet, asiakkaan kyky osallistua toimintaan/tapaamisiin, asiakkaan riittävät voimavarat osallistua toimintaan/tapaamisiin, tarve selvittää asiakkaan työ- tai toimintakyky ja tilanne, jossa työntekijä katsoo asiakkaan hyötyvän sosiaalisesta kuntoutuksesta, säännöllisestä päivärytmistä tai aterista edes kerran viikossa. Yhdeksi kriteeriksi mainittiin myös tarve turvata asiakkaan tulotaso.

Kysymykseen, mistä asiakkaat ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen, yleisimmäksi vastaukseksi nousi Kela (4 vastaajaa). Kolme (3) vastaajaa mainitsi lähettäväksi tahoksi TE-toimiston ja terveydenhuollon. Kaksi (2) vastaajaa kertoi asiakkaita ohjautuvan kuntouttavan työtoiminnan ohjaajilta, lastensuojelusta ja muualta sosiaalitoimista. Lisäksi kaksi (2) vastaajaa kertoi, että usein kyseessä on jokin hänen oma asiakkaansa, jolle palvelua tarjoaa, koska uskoo asiakkaan hyötyvän juuri siinä hetkessä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Lisäksi muita tahoja, joista asiakkaita on sosiaaliseen kuntoutukseen ohjattu, oli TYP, psykososiaaliset palvelut ja etsivä nuorisotyö.

Kyselyssä kysyttiin lisäksi miten asiakkaat ovat ohjautuneet työntekijälle sosiaaliseen kuntoutukseen. Kaikki vastaajat (=7) valitsivat yhdeksi tavaksi sen, että asiakkaan työntekijä toisaalla (aikuissosiaalityön ulkopuolinen taho) ehdotti asiakkaalle sosiaalista kuntoutusta ja sen vuoksi asiakas tuli työntekijän asiakkaaksi. Lisäksi kuusi (6) vastaajaa kertoi tavaksi sen, että työntekijä itse, asiakkaan omana työntekijänä ehdotti hänelle sosiaalista kuntoutusta. Näiden lisäksi kaksi (2) vastaajaa kertoi asiakkaan ohjautuneen niin, että joku toinen työntekijä aikuissosiaalityöstä oli ehdottanut asiakkaalle sosiaalista kuntoutusta, jonka johdosta hän ohjautui työntekijälle. Yhtään asiakasta ei ollut ohjautunut työntekijöille sosiaaliseen kuntoutukseen asiakkaan omasta pyynnöstä tai kaverin suosituksesta.

Kyselyssä kartoitettiin asiakkaiden tavoitteita, joihin sosiaalisella kuntoutuksella pyritään. Työntekijöitä kehoitettiin valitsemaan enintään viisi omien asiakkaidensa tärkeintä tavoitetta. Viisi (5) työntekijää valitsi omien asiakkaidensa tärkeimmiksi

tavoitteiksi: rytmittää arkea ja ylläpitää säännöllistä vuorokausirytmää, ehkäistä syrjäytymistä ja lisätä asiakkaan toimintakykyä. Kolme (3) työntekijää valitsi tärkeäksi tavoitteeksi omien asiakkaidensa kohdalla asiakkaan oman elämänhallinnan vahvistamisen. Kaksi (2) vastaajaa valitsi asiakkaidensa tavoitteeksi arjessa selviytymisen taitojen lisäämisen, sosiaalisten taitojen ja valmiuksien vahvistamisen, kuntouttavaan työtoimintaan pääsemisen sekä taidon oppia hoitamaan omia asioitaan (esim. virastoissa) ja saada lisää sosiaalisia suhteita. Näiden lisäksi asiakkaiden tavoitteita olivat päihteiden käytön vähentäminen, elämänlaadun parantaminen, osallisuuden kokemusten lisääminen, itsetuntemuksen parantaminen, koulutukseen hakeminen/pääseminen, työhön paluu, eläkeselvittely, toimeentulotuen leikkausten välttäminen sekä psykologin tutkimuksista suoriutuminen.

5.2 Palvelun sisältö ja tavoitteiden saavuttaminen

Sosiaalisen kuntoutuksen sisällöstä kysyttiin avoimella kysymyksellä. Vastausten mukaan palvelu voi sisältää kevyttä työtoimintaa (4 vastaajaa), erilaiseen ryhmätoimintaan osallistumista (4 vastaajaa), säännöllisiä työntekijän tapaamisia (3 vastaajaa), muuta yksilöohjausta (3 vastaajaa), omaan/uuteen kulttuuri- tai liikuntaharrastukseen osallistumista (3 vastaajaa) ja työ- ja/tai toimintakyvyn selvittelyä (2 vastaajaa). Lisäksi yksittäisinä sisältöinä mainittiin vapaaehtoistyö, käynnit asukastuvalla, käynnit omilla hoitotahoilla, tukihenkilö, vertaistuki, yhteiset aterioinnit, terveydentilan selvittely ja yksilöllisesti räätälöidyt tapaamiset/toiminnot, kuten taloudellinen neuvonta. Kysymys oli avoin, joten siihen pääsi vastaamaan vapaasti ja kolmessa (3) vastauksessa kuvattiinkin palvelun sisältöä vielä niin, että se voi sisältää oikeastaan mitä tahansa asiakkaan tavoitteita tukevaa ja asiakkaalle mielekästä toimintaa. Lisäksi kahdessa (2) vastauksessa erikseen korostettiin liikunnan ja ulkoilun terapeutista vaikutusta, jonka vuoksi suunnitelmaan pyritään aina mahdollisuuksien mukaan sisällyttämään jotakin liikuntaa. Työntekijät (3 vastaajaa) toivat vastauksissaan esiin, että samaan suunnitelmaan voidaan sisällyttää montaa erilaista toimintaa ihan asiakkaan tarpeiden mukaan. Tarkoituksena on laatia jokaiselle asiakkaalle täysin henkilökohtainen ja juuri häntä palveleva kokonaisuus, joka sisältää sellaisia toimintoja, joista asiakas hyötyy eniten.

Kyselyn lopussa olevaan vapaan sanan osioon tuli myös yksi kommentti palvelun sisältöön liittyen. Kommentissa työntekijä kehui sosiaalisen kuntoutuksen olevan tärkeä lisä omassa työkalupakissaan. Hän toi esiin, että kaikille asiakkaille ei työtoiminta sovi, joten on hyvä, että sosiaalinen kuntoutus räätälöitävine sisältöineen on nyt sille vaihtoehto.

Kysymykseen saavuttavatko asiakkaasi omia tavoitteitaan palvelun avulla, kaikki työntekijät vastasivat kyllä (100%). Kaksi työntekijää oli kuitenkin kommentoinut juuri tätä kysymystä muiden, avoimien kysymysten kohdalla seuraavasti:

”Olisin vastannut kysymykseen saavuttavatko asiakkaasi omia tavoitteitaan palvelun avulla sekä KYLLÄ ja EI. Joidenkin tavoitteet eivät täyty ollenkaan ja sosiaalinen kuntoutus epäonnistuu totaalisesti. Toisaalta joidenkin asiakkaiden jakso menee hienosti ja kuntoutumista tapahtuu, mutta sanoisin kuitenkin niin, että sosiaalisen kuntoutuksen aikana liike voi olla sahaavaa ja muutos erittäin hidasta.”

”Joskus tavoitteita saavutetaan ottamalla yhden askeleen eteen ja kaksi taakse.”

Kun kyselyssä lisäksi kysyttiin, mistä työntekijät tietävät, että asiakkaat ovat saavuttaneet omia tavoitteitaan palvelun avulla, kolme (3) työntekijää kertoivat, että asiakkaan kanssa keskusteluissa saadaan hyvin selville tilanne, onko tavoitteita saavutettu ja myös asiakkaan mielipiteitä palvelusta. Lisäksi kaksi (2) työntekijää mainitsi, että asiakkaan onnistumisesta ja kuntoutumisesta kertoo käyntikerrat ja vastaavasti poissaolot toimintapaikalta. Yksi (1) vastaaja kertoi, että sosiaalista kuntoutusta järjestävän tahon yksilölliset tilanneraportit kertovat yksilöidystä tavoitteiden saavuttamisista, esimerkiksi käynneistä lääkäriillä tai sosiaalitoimessa. Yksi (1) vastaaja mainitsi, että tilanne tulee esiin harvakseltaan järjestetyissä seurantapalaverissa. Yksittäisinä vastauksina kerrottiin myös, että asiakkaan myönteisen kehityksen huomasi siitä, että periliippuvuus väheni ja asiakkaat ovat valmiita siirtymään seuraavaan palveluun, esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan tai Kelan lääkinnälliseen tai ammatilliseen kuntoutukseen.

Työntekijöiden vastauksissa tuli myös esiin syitä, minkä vuoksi sosiaalinen kuntoutus ei aina toimi ja joidenkin tavoitteet eivät täyty ollenkaan. Tällaisia syitä ovat muun

muassa päihteiden käyttö, mielenkiinnon puute, sitoutumattomuus sovittuihin asioihin tai asiakkaan romahtanut henkinen vointi. Yhdessä vastauksessa työntekijä kertoo, että joskus tilanne voi mennä myös sellaiseksi, että voidaan joutua muuttamaan sovittuja tavoitteita helpommiksi, jos huomataan, että asiakkaan voimavarat ovat vielä niin heikot. Vastauksessa korostetaan, että tällainen tilanne vaatii työntekijältä joustoa ja ymmärrystä sekä taitoa tsemptata ja motivoida asiakasta. Työntekijä tuo vastauksessaan myös esiin, että tilanteessa, jossa asiakas ei sitoudu sovittuihin asioihin, eikä osoita minkäänlaisia edistyksen merkkejä, työntekijältä vaaditaan päättäväisyyttä ja rohkeutta jopa keskeyttää tai jättää jatkamatta sosiaalisen kuntoutuksen jakso.

5.3 Palvelun kehittämistarpeet

Kysymykseen kaipaako muutoksia tai jotakin uutta sisältöä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, jotta se vastaisi vielä entistä paremmin asiakkaittesi tarpeisiin, tuli en-vastauksia viisi (5) ja kyllä-vastauksia kaksi (2).

Lisäkysymyksenä näille vastaajille, jotka kertoivat kaipaavansa jotain uutta sisältöä, kysyttiin vielä millaisia muutoksia ja/tai uutta sisältöä kaipaavat sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Vastauksista tuli esiin, että työntekijät kaipaavat lisää aikaa vetää erilaisia ryhmiä sekä enemmän toimintapaikkoja ja yhteistyötahoja, jossa asiakkaat voisivat itseään kuntouttaa. Vastauksissa kaivattiin myös tukihenkilöitä, jotka pystyisivät ottamaan asiakkaan tiiviimpään työskentelyyn, kuin mitä työntekijöiden työajan resurssit nyt antavat myöden. Lisäksi kaivattiin rohkaisua ja uusia ideoita esimiehen puolelta siitä, miten ja missä sosiaalista kuntoutusta voisi suorittaa.

Kyselyn lopussa oli myös vapaan sanan osio, johon tuli kaksi (2) lisäkommenttia liittyen sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön ja kehittämiseen. Kommenteissa tuotiin esiin huolta siitä, mihin asiakkaita pystyy jatkossa ohjaamaan sosiaaliseen kuntoutukseen, kun tällä hetkellä tärkeinä yhteistyötahoina toimivat hankkeet loppuvat. Toinen huoli koski sosiaalisen kuntoutuksen laadun epätasaisuutta ja sisältöjen vaihtelevuutta työntekijän oman tietämyksen, kokemuksen ja mielikuvituksen mukaan. Työntekijä toi esiin toiveen, että sosiaaliseen kuntoutuksen järjestämiseen saataisiin jokin ohje- ja ideakirja, jonka avulla palvelun suunnittelu olisi työntekijöille helpompaa.

6 TULOKSET ASIAKKAIDEN HAASTATTELUISTA

Tulokset on jaoteltu alaotsikoihin kolmen tutkimusongelman teemojen mukaisesti. Jokaisen alaotsikon kohdalle on koottu litteroidusta haastatteluaineistosta kerätyt asiakkaiden vastaukset, kokemukset ja mielipiteet, jotka liittyvät kyseiseen teemaan. Asiakkaita haastateltiin yhteensä seitsemän (7). Liitteenä asiakkaiden haastattelussa apuna käytetty haastattelurunko (LIITE 2).

6.1 Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ja heidän tavoitteensa

Haastateltavista viisi (5) oli miehiä ja kaksi (2) naisia. Haastateltavien iät olivat 29 ja 59 ikävuoden välillä ja asiakkaiden keski-ikäsi muodostui 43 vuotta. Asiakkailta ei kysytty erikseen kysymystä heidän taustastaan, mutta keskustelumutoisen haastattelutilanteen yhteydessä kaikki haastateltavat kertoivat ainakin jotain omasta taustastaan. Omista mielenterveysongelmistaan kertoi kuusi (6) haastateltavaa, päihdeongelmista neljä (4) ja pitkäaikaistyöttömyydestä kolme (3) haastateltavaa. Lisäksi yksi (1) maininta tuli fyysisistä terveysongelmista, rikostaustasta ja näköalattomuudesta.

Haastattelussa kysyttiin, millaisia tavoitteita sosiaaliselle kuntoutukselle on asetettu. Vastauksista kävi ilmi, että lähes kaikilla asiakkailla oli työntekijän kanssa asetettu useita erilaisia tavoitteita. Kaikki haastateltavat, eli seitsemän (7) mainitsi tavoitteekseen mielialaan liittyvät tavoitteet. Toiset kuvasivat näitä tavoitteita mielialan kohentamisena tai ylläpitämisenä ja toiset mielenrauhan saavuttamisena. Haastateltavista neljä (4) mainitsi tavoitteekseen päihteiden käytön vähentämisen. Kolmella (3) tavoitteena on saavuttaa tasapainoisempi elämä. Näiden lisäksi kaksi (2) haastateltavaa mainitsi omiksi tavoitteikseen kokea itsensä tärkeäksi ja tarpeelliseksi, sisällön saamisen elämään, takaisin osaksi yhteiskuntaa pääsemisen, arkirytmien saavuttamisen, järkevän tekemisen ja vertaistuen saamisen, vanhojen kavereiden tilalle parempien löytämisen, liikunnan lisäämisen, toimintakyvyn kartoittamisen sekä kohti kuntouttavaa työtoimintaa etenemisen. Näiden lisäksi yksittäisiä mainintoja erilaisista tavoitteista olivat kotoa pois lähteminen, fyysisen kunnon parantaminen, voimavarojen kartoittaminen, itsetuntemuksen parantaminen, mielenkiinnonkohteiden selvittäminen sekä eteneminen kohti työkokeilua, opiskelua tai työtä. Yksi haastateltavista mainitsi, että hänelle

ei ole työntekijän kanssa asetettuja tavoitteita ollenkaan, mutta mainitsi kuitenkin, että hänelle on nyt tärkeää mielenrauhan saaminen siitä, kun tietää tämän sosiaalisen kuntoutuksen jatkuvan.

Lisäksi asiakkailta kysyttiin, onko heillä joitakin omia tavoitteita vielä näiden työntekijän kanssa sovittujen lisäksi. Kolme (3) haastatelluista mainitsi, ettei halua asettaa itselleen mitään tavoitteita, koska sellaisten asettaminen lisää stressiä ja voisi aiheuttaa mielialan laskua. He korostivat hetkessä elämisen tärkeyttä. Neljällä (4) haastateltavista tuli esiin selkeitäkin omia tavoitteita. Tavoitteina mainittiin, että jaksaisi olla kiittollinen tästä hetkestä, koska se edesauttaa päihteettömänä pysymistä. Muita tavoitteita oli, ettei paino nousisi ja elämän muuttuminen paremmaksi kaiken kaikkiaan. Kaksi (2) haastateltavaa mainitsi omiksi tavoitteikseen myös aikuiskoulutukseen pääsemisen ja omaan osaamisalaan liittyvän työn saamisen. Lisäksi haastateltavat kertoivat erilaisista omista haaveistaan, vaikka korostivat, etteivät ne ole välttämättä kovin realistisia saavuttaa. Tällaisia haaveita oli parisuhteen löytäminen, josta mainitsi kaksi (2) haastateltavaa sekä yksittäisinä mainintoina mahdollisuus oppia englantia jossain ulkomailla, koiran saaminen, työn saaminen muualta kuin Porista, luottohäiriömerkintöjen puhdistaminen ja että pystyisi oman harrastuksensa avulla elättämään itsensä.

6.2 Palvelun sisältö ja tavoitteiden saavuttaminen

Sosiaalinen kuntoutus voi sisältää yhtä tai useampaa sovittua toimintaa. Kolmella (3) haastatellulla asiakkaalla palvelu sisälsi yhtä toimintaa ja neljällä (4) haastatellulla palvelu koostui useammasta eri toiminnasta. Kolmella (3) asiakkaalla sosiaalinen kuntoutus piti sisällään säännöllisiä työntekijän tapaamisia. Kolme (3) haastateltavaa kävi säännöllisessä työtoiminnassa ja kolme (3) yhteisruokailuissa, joissa he myös osallistuivat ruoan valmistukseen. Kahdella (2) palvelu sisälsi liikuntaa. Lisäksi yksi (1) haastateltava kertoi kuntoutuksen tuoneen mukanaan erilaisia yksittäisiä työtehtäviä, joihin on erikseen pyydetty, tällaisesta esimerkkinä makkaranpaisto messuilla. Yksittäisiä mainintoja sisällöstä olivat lisäksi ryhmätoimintaan osallistuminen, käynnit omissa harrastuksissa ja Sininauhan tai Porin seudun työttömien tiloissa käyminen.

Kysymykseen oletko saavuttanut tavoitteitasi palvelun avulla, kuusi (6) haastateltavaa vastasi saavuttaneensa tavoitteitaan hyvin, melko hyvin tai vähän ja yksi (1) kertoi, että tavoitteita ei ole saavutettu ollenkaan.

Kysymys mistä tiedät, että olet saavuttanut tavoitteitasi, eli mikä elämässäsi tai itsessäsi on muuttunut nyt sosiaalisen kuntoutuksen aikana, kirvoitti haastateltavat kertomaan hyvinkin tarkasti omasta elämästään nyt ja ennen. Neljä (4) haastateltavaa kertoi saavuttaneensa paremman mielenrauhan palvelun avulla, kolme (3) kertoi päihteettömiä päiviä olevan nyt enemmän ja kaksi (2) haastateltavaa mainitsi paremman mielialan, epävarmuuden vähenemisen sekä paremman arki- ja viikkorytmin. Kaksi (2) mainitsi myös tärkeysjärjestyksen muuttuneen elämässään. Näiden lisäksi muutoksina mainittiin stressin väheneminen, tasapainoisuuden lisääntyminen, elämän tasaisuus ja helppous, tulevaisuuden näkymien avautuminen, uusien kavereiden saaminen, terveellisemmistä elämäntavoista kiinnostuminen ja liikkeelle lähtemisen helpottuminen. Pääsääntöisesti haastateltavat olivat hyvin tyytyväisiä palveluun. Yksi asiakas kiteytti positiiviset ajatuksensa palvelusta näin:

”Mul ei oo mitään valittamista. Kerranki voin sanoo, et mul menee hyvin.”

Yksi haastateltavista ei osannut nimetä asioita, jotka hänessä tai elämässä olisi muuttunut, mutta hänkin kertoi olevansa tyytyväinen siihen, että saa käydä sosiaalisessa kuntoutuksessa, eikä tarvitse murehtia tulevaisuutta. Lisäksi yksi haastateltava kertoi, että mikään ei ole muuttunut eikä tule muuttumaankaan palvelun avulla, vaan että hänen elämänsä polkee paikallaan.

6.3 Palvelun kehittämistarpeet

Kolme (3) haastateltavaa ei keksinyt mitään, mitä sosiaalisen kuntoutuksen palvelu kaipaisi lisää, vaan he olivat hyvin tyytyväisiä nykyiseen toimintaan. Neljä (4) haastateltavaa toi esiin ajatuksia uusista sisällöistä tai toiminnasta, joihin he itse haluaisivat osallistua. Yksittäisinä mainintoina tuli esiin ulkopelitapahtumat, joissa tutustuttaisiin Porin harrastusmahdollisuuksiin, kuten frisbee-golfiin ja minigolfiin tai muihin matailan kynnyksen harrastusmahdollisuuksiin, elokuvakerho, taiteeseen liittyvä kerho ja

lukupiiri. Myös tietokoneisiin liittyvä kerho, joissa opetellaan tietokoneen käyttöä laajemmin, sai yhden maininnan. Kaksi (2) haastateltavaa korosti oikean, kunnon työn tekemisen tärkeyttä ja toivoi mahdollisuutta ulkotöihin, kuten talonmiehen töihin.

Vaikka kovin monet eivät keksineet mitään muutoksia tai uutta sisältöä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, halusivat asiakkaat kuitenkin kommentoida nykyistä palvelua ja korostaa sen hyviä ominaisuuksia, joista ei saisi luopua. Neljä (4) haastateltavaa kiitteli sosiaalisen kuntoutuksen yksilöllisyyttä ja toivoivat sen säilymistä myös jatkossa. Kolme (3) haastateltavaa toi esiin vertaistuen tärkeyden ja he toivoivat, että vertaistuki olisi aina osana sosiaalista kuntoutusta. Yksi vastaaja kuvasikin vertaistuen merkitystä näin:

”Vertaistukea pitää kaikissa paikoissa olla. Vertaistuki on tosi tärkeätä, melkein kaikista tärkeintä. Sitä ei vaan voita mikään. Kyl sitä täytyy niitten vertaistes seurassa olla jonkun aikaa viikosta tai päivästä ja mielellään puhuu niistä avoimesti, ilman semmosta häpeetä.”

Kolme (3) haastateltavaa toi esiin sen, että pidempi sosiaalisen kuntoutuksen jakso antaa mielenrauhaa. Lisäksi kolme (3) haastateltavaa korosti hitaan etenemisen tärkeyttä, eli että ei kiirehdiä seuraavaan toimenpiteeseen. Kaksi (2) haastateltavaa mainitsi henkilökohtaisen tuen ja turvan tarpeesta toimintapaikalla, koska omien asioiden ja tilanteiden purkamisen luotettavan henkilön kanssa toimintapaikalla koettiin erittäin tärkeäksi osaksi sosiaalista kuntoutusta, eikä harvakseltaan olevat tapaamiset aikuis-sosiaalityön työntekijän kanssa riitä tähän tarpeeseen.

Tässä kehittämiskysymyksen kohdassa haastateltavat lähtivät kertomaan muutenkin kokemuksistaan sosiaalitoimessa, eikä kaikki toiveet siksi liittyneet suoranaisesti sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Haastateltavat toivat esimerkiksi esiin toiveitaan työntekijöiden ymmärtäväisemmästä suhtautumisesta heihin. Yksi haastateltavista toivoi erityisesti kaupungin työntekijöiden ymmärrystä omalle elämäntavalleen, joka on suurelta osin netissä.

7 YHTEENVETO

7.1 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu

Tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä ja sen vuoksi myös tutkimuksen luotettavuutta pitää arvioida. Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin on käytettävissä erilaisia tutkimus- ja mittaustapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi tutkimuksen reliaabeliuksen ja validiuksen arviointi. Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia, eli että tutkimuksen tulokset olisivat toistettavissa uudella tutkimuksella. Tutkimuksen validius taas tarkoittaa sen kykyä vastata tutkimuskysymyksiin, eli että tutkimuksella on mitattu juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2013, 231.)

Tutkimuksen eettisyyttä tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota itse tutkimustoimintaan, kuten tutkimukseen osallistuvien henkilöiden informoimiseen, anonymiteettiin, aineiston keräämiseen ja analysointiin käytettävien menetelmien luotettavuuteen ja myös tulosten esittämiseen. Myös tutkimusaiheen valinta ja tutkimuskysymysten asetelu ovat eettisiä kysymyksiä. Esimerkiksi liian olettava tutkimuskysymys rajaa jo vastaajien vastausmahdollisuuksia ja näin ollen saattaa vääristää tutkimustuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 153-154.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, kenelle sosiaalista kuntoutusta Porin aikuissosiaalityössä tarjotaan ja mihin tarpeeseen palvelulla pyritään vastaamaan, sekä millaista sosiaalinen kuntoutus on käytännössä ja kuinka hyvin se vastaa asiakkaiden tarpeisiin. Tämän lisäksi tarkoitus oli selvittää, kaivataanko sosiaalisen kuntoutuksen palveluun jotakin muutoksia tai uutta sisältöä, jotta se vastaisi entistä paremmin asiakasryhmän tarpeisiin. Päädyin tutkimaan asiaa aikuissosiaalityön työntekijöille suunnatulla sähköisellä kyselyllä sekä asiakkaiden teemahaastatteluilla. Olen pyrkinyt toimimaan koko tutkimusprosessissani mahdollisimman eettisesti. Hain ennen tutkimuksen aloittamista tutkimusluvan Porin kaupungilta ja tarvittavat sopimukset allekirjoitettiin opinnäytetyön tilaajan ja Satakunnan ammattikorkeakoulun kanssa.

Valitsin tutkimukseni kyselyn vastaajiksi työntekijät, jotka ovat tehneet sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä, jotta vastaajilla olisi paras mahdollinen tieto sosiaalisen kuntoutuksen palvelusta. Tietoinen päätökseni rajata kyselyn ulkopuolelle ne työntekijät, jotka eivät ole sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä tehneet, johtui siitä, että kyselyssä nimenomaan haluttiin kerätä kokemukseen perustuvaa tietoa ja näkemystä. Kyselyssä oli useita avoimia kysymyksiä, jotta työntekijät pääsivät vastaamaan niihin vapaasti omista kokemuksistaan ja mielipiteistään käsin. Valmiiksi strukturoituja kysymyksiä oli vain sellaiset, joihin ei ollut odotettavissa kovin erilaisia ja seikkaperäisiä vastauksia, tai vastaukseksi riitti kyllä tai ei. Lisäsin kysymyksiin myös vastausohjeita, jotta kysymykset olisivat mahdollisimman selkeitä ja kaikki ymmärtäisivät ne mahdollisimman samalla tavalla. Kerroin kyselyn saatteessa myös opinnäytetyön tavoitteen, sekä miksi työntekijä on valittu kyselyn vastaanottajaksi, mihin vastauksia käytetään, kuka niitä käsittelee ja korostin vastausten luottamuksellisuutta. Kyselyyn vastaaminen oli täysin anonyymiä, eli minulle ei tullut tietoa, kuka on kyselyyn vastannut. Lähetin kyselyn kymmenelle työntekijälle ja sain ennen vastausajan loppua yhteensä seitsemän vastausta, eli vastausprosentiksi muodostui 70%. Työntekijät vastasivat kyselyyn hyvin, sain vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiini.

Myös päätös haastatella sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita perustui siihen, että halusin kerätä juuri kokemuksen kautta tullutta tietoa ja sitä ei voi saada kuin palveluun osallistuvilta asiakkailta. Asiakkaiden näkemykset ovat myös välttämättömiä palvelun kehittämisen kannalta. Asiakkaiden valinnasta käytiin keskustelua työntekijöiden kanssa ja pohdittiin työntekijän mahdollista vaikutusta tutkimuksen tuloksiin, jos työntekijä valitsee haastateltavat asiakkaat. Lopulta tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden kohdalla haastateltavien valitseminen esimerkiksi arpomalla ei kuitenkaan toimisi, koska tässä asiakasryhmässä niin monet asiakkaista eivät suostu tai elämäntilanteensa vuoksi pysty osallistumaan haastatteluun. Tämän vuoksi päätettiin käyttää työntekijöiden ammattitaitoa asiakkaiden valitsemisessa. Tutkimuksen tekijänä kuitenkin korostin, että toivon asiakkaiden edustavan mahdollisimman laajasti sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita, eli että haastatteluun valikoituisi eri ikäisiä miehiä ja naisia ja että heidän taustansa sekä palvelun sisältönsä olisi mahdollisimman erilainen.

Asiakkaiden haastattelutilanteista pyrin luomaan asiallisen rennot, jotta asiakkaat kokisivat tilanteen luotettavaksi ja mukavaksi ja uskaltaisivat keskustella kanssani mahdollisimman avoimesti. Kerroin haastateltaville aina haastattelun alussa, että haastattelu on vapaaehtoinen, vaikka työntekijä oli tämän jo kertonut kysyessään asiakkaan halukkuutta haastatteluun. Kysyin aina myös lupaa keskustelun äänitykseen. Haastattelujen alussa kerroin myös mihin haastatteluaineistoa käytetään, millä tavalla tulokset esitellään sekä kuka tutkimusaineistoa käsittelee. Selvensin haastateltaville myös, milloin ja miten haastattelun aikana nauhoitetut äänitteet tuhoetaan tutkimuksen valmistamisen jälkeen. En kerännyt haastateltavilta mitään muita henkilötietoja kuin etunimen ja iän, koska tutkimuksen kannalta henkilötiedot eivät olleet merkityksellisiä. Perustelin iän kysymisen ja kerroin, että ikää ei käytetä tulosten julkaisemisessa, ellei jokin asia nouse esiin vastauksissa tavalla, jossa nimenomaan huomaa asiakkaan iän vaikuttavan mielipiteeseen. Kerroin lisäksi, että tutkimustuloksissa ei tule esiin kenenkään henkilöllisyys.

Mielestäni sain asiakkaat rentoutumaan ja sitä kautta keskustelemaan hyvin luontevasti kanssani. Haastattelut venyivätkin usein juuri antoisan keskustelun vuoksi paljon arvioimaani pidemmiksi. Haastattelujen kesto vaihteli asiakkaan puheliaisuuden mukaan, ollen 25 - 55 minuuttia. Päätökseni äänittää kaikki haastattelut osoittautui hyväksi, koska nyt sain itsekin vapauden keskittyä tilanteessa vain keskusteluun, eikä minun tarvinnut miettiä vastausten kirjaamista. Sain kaikilta asiakkailta vastaukset kaikkiin tekemiini kysymyksiin ja sen lisäksi vielä paljon asiakkaiden omia näkemyksiä ja kokemuksia.

Työntekijöiltä ja asiakkailta saadut tiedot, kokemukset ja ajatukset lisäävät jo sellaiseen asiakasymmärryksiin ja toimivat jatkossa pohjana palvelun kehittämiseksi. Saadun tiedon avulla sosiaalisen kuntoutuksen palvelua voidaan jatkossa kehittää esimerkiksi palvelumuotoilun keinoin. Kaupungin näkökulmasta se tarkoittaisi mahdollisimman edullisesti tuotettua sosiaalista kuntoutusta, jolla asiakkaat saavuttavat entistä paremmin omia tavoitteitaan. Kehittämistyössä tärkeää on, että se tapahtuu työntekijöiden ja palvelua käyttävien asiakkaiden kanssa yhteistyössä.

Sekä työntekijöiden kysely, että asiakkaiden haastattelut onnistuivat suunnitellulla tavalla, ja sain vastaukset tutkimusongelmiini, eli tutkimus on validi. Tutkimuksen

reliaabeliutta on vaikeampi todeta, mutta uskon uuden tutkimuksen saavan samoja tuloksia, jos kysymysasettelu on samanlainen. Kysymysten asettelulla on paljon vaikutusta siihen, miten siihen vastataan. Pyrin kuitenkin ottamaan tämän huomioon mahdollisimman hyvin ja siksi muotoilin kysymyksistä mahdollisimman selkeitä ja myös selitin niitä. Asiakkaita haastatellessani pystyin esittämään kysymyksen uudelleen, jos huomasin asiakkaan ensin ymmärtäneen sen väärin, tai vastanneen asian vierestä. Haastatteluissa myös kertosin monesti asiakkaan vastauksen hänelle ääneen, jotta sain varmistuksen siitä, että olin itse ymmärtänyt hänet oikein. Kävin haastattelujen äänitteet läpi useaan kertaan litteroinnin aikana, jotta sain varmuuden siitä, että olen kirjoittanut kaikki vastaukset kokonaisuudessaan ylös. Toki tuloksiin vaikuttaa juuri näiden asiakkaiden valikoituminen haastateltaviksi. Tiedostan, että toisia asiakkaita haastateltaessa voisi tulla myös erilaisia vastauksia, jotka vaikuttaisivat lopputulokseen. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei olekaan löytää yleistettävää tietoa, vaan perehtyä tarkemmin juuri tässä tutkimuksessa olevien henkilöiden kokemuksiin ja mielipiteisiin.

Tutkimuksen tulokset-kohtaan olen koonnut kaikki työntekijöiden ja asiakkaiden vastaukset, lajitellen ne tutkimusongelmien mukaisesti teemoihin. Koska työntekijöiden kyselyssä monet kysymykset olivat avoimia, työntekijät pääsivät vastaamaan niihin vapaasti kirjoittaen. Tällaisissa vastauksissa tuli esiin muutamia kommentteja, jotka liittyivät johonkin muuhun, kuin kysytyyn asiaan. Olen analyysivaiheessa poiminut nämä maininnat ja siirtänyt ne sopivan teeman alle. Tämä oli hyvin yleistä myös asiakkaiden haastatteluissa ja asiakas saattoi kertoa muun keskustelun yhteydessä sekaisin eri teemoihin liittyviä asioita. Olen analyysivaiheessa poiminut nämä maininnat ja siirtänyt ne aina oikean tutkimusongelman teeman alle.

7.2 Työntekijöiden kyselyn tulosten tarkastelu

Kyselyn mukaan sosiaalista kuntoutusta tarjotaan Porin aikuissosiaalityössä hyvin monenlaisille asiakkaille, eikä vastausten perusteella pysty määrittelemään täysin selkeää asiakasryhmää. Myöskään mikään ikäryhmä ei noussut kyselyssä selkeästi esiin, vaan sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat voivat olla nuoria tai iäkkäämpiä, opiskelijoita tai eläkeläisiä. Tämä kertoo siitä, että asiakkaan tilanne arvioidaan tapauskohtaisesti ja

sosiaalista kuntoutusta tarjotaan, jos työntekijä kokee asiakkaansa siitä hyötyvän, ihan sosiaalihuoltolain (1301/2014) hengen mukaisesti.

Vastausten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat yleisimmin päihde- tai mielenterveyskuntoutujia. Porissa myös asiakkaiden rikostausta, syrjäytyneisyys tai tuen ja ohjauksen tarve korostui tässä asiakasryhmässä. Myös SOSKU-hankeen kuntakyselyn tuloksissa asiakasryhmästä nousi esiin päihde- ja mielenterveyskuntoutajat (Puromäki ym. 2016, 26). Rikostaustaisia asiakkaita sen sijaan ei kuntakyselyssä mainita ollenkaan, mutta kyselyn vastausten mukaan Porissa he ovat selkeästi yksi asiakasryhmä. Porissa onkin hienosti ymmärretty rikostaustaisten asiakkaiden tukemisen tarve. Piiraisen (2018, 41) tekstissä kerrotaan sosiaalisen kuntoutuksen historiasta lainsäädäntötasolla, että juuri vankeuslaki (767/2005, 10 luku 6 §) yhdessä mielenterveyslain (1116/1990, 5 §) kanssa olivat ne ensimmäiset, joissa on ollut viittaukset sosiaaliseen kuntoutukseen. Huomioitava kuitenkin on, että pelkästään yhden ongelman vuoksi asiakas ei todennäköisesti vielä päädy sosiaaliseen kuntoutukseen, vaan taustalla vaikuttaa useampi asia. Kuten Määttäkin (2018, 27) tuo tekstissään esiin, sosiaalityön viimesijaisuus suhteessa toisiin palveluihin kertoo jo sen, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiksi päätyvillä on todennäköisesti takanaan monia kasautuneita haasteita, joista pitkäaikaistyöttömyys ja toimeentulon hankintaan liittyvät vaikeudet kuten päihde- ja mielenterveysongelmat ovat yleisimpiä. Työntekijöiden vastauksista näkee, että he kyllä ymmärtävät tämän. Kettunen ym. (2017, 67) kuitenkin korostavat tekstissään, että on hyvin tavallista, ettei asiakas itse näe omaa tilannettaan samalla tavalla kuin työntekijä ja siksi hän ei myöskään ole valmis vielä tunnistamaan kuntoutumisen tarpeitaan. Asiakkaan itsetuntemuksen lisääminen onkin yksi työntekijän tärkeistä tehtävistä. Työntekijän roolina tässä on luottamuksellisen suhteen ja tasa-arvoisen keskustelun virittäminen, jotta asiakkaan tarina tulee rehellisesti esiin ja asiakas saa mahdollisuuden pohtia tilannettaan ja itseään (Hietala 2018, 121; Kettunen ym. 2017, 61).

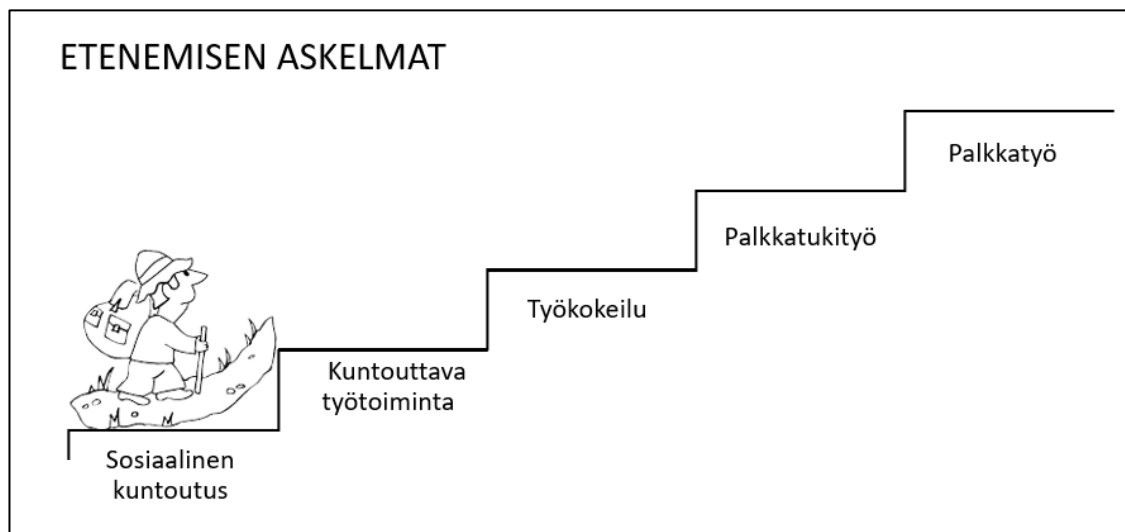
Sosiaalinen kuntoutus on palveluna vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä siinä ole merkittävää taloudellista kannustinta, sen vuoksi asiakkaan oma halu osallistua onkin ensisijaisen tärkeää. Kuten Kettunen ym. (2017, 67) korostavat tekstissään asiakkaan oman sitoutumisen ja motivaation tärkeyttä, myös kyselyn vastausten mukaan työntekijät pitivät selkeästi tärkeimpänä kriteerinä palveluun pääsemiselle juuri asiakkaan omaa motivaatiota ja halua muutokseen. Myös SOSKU-hankkeen kuntakyselyssä

sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden tärkeiksi lähtökohdiksi nousivat asiakkaan oma motivaatio ja halu muuttaa nykytilannettaan (Puromäki ym. 2016, 24). Työntekijät kokivat selkeästi, että ilman tätä asiakkaan omaa halua kuntoutus ei onnistu, eikä asiakkaalle silloin sitä kannata tarjota. Palvelun oikea-aikaisuus onkin tärkeä huomata, kuten Koukkari (2010, 205) tuo tekstissään esiin. Hetkessä, jossa asiakas ei ole vielä valmis muutokseen, hyväkin palvelu ja asiakkaalle ihan oikea sisältö, muuttuu toimimattomaksi.

Piirainen, Linnakangas & Suikkanen (2018, 116) tuovat tekstissään esiin, että sosiaalisessa kuntoutuksessa kiinnitetään enemmän huomiota välitavoitteiden toteutumiseen kuin kuntoutuksen varsinaisiin tavoitteisiin. Kysyttäessä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista, aikuissosiaalityön työntekijöiden vastauksista huomaakin, että sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat tosiaan elämässään tilanteessa, jossa elämänlaadun parantamista lähdetään hakemaan ihan perusasioista. Kyselyn vastausten mukaan sosiaalisella kuntoutuksella pyritään erityisesti rytmittämään asiakkaiden arkea, ehkäisemään syrjäytymistä ja lisäämään toimintakykyä. Myös elämänhallinnan vahvistaminen sekä arjessa selviytymisen taitojen lisääminen ovat työntekijöiden vastausten mukaan useimmiten palvelun tavoitteena. Kuntoutumisessa lähdetään liikkeelle siis hyvin pienin askelin, kuten Piirainen ym. (2018, 116) kehottavatkin.

Porin aikuissosiaalityössä sosiaalinen kuntoutus on matalimman kynnyksen palvelua (kuva 1), josta kuntoutumisen myötä vasta ponnistetaan eteenpäin esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan. Juuri tässä Pori eroaakin monista muista kunnista. SOSKU-hankkeen kuntakyselyn mukaan monissa kunnissa sosiaalisesti kuntoutukseksi katsotaan erityisesti työllistymiseen liittyvät ja työelämävalmiuksia parantavat palvelut kuten kuntouttava työtoiminta sekä jopa palkkatukityö (Puromäki ym. 2016, 25). Tätä kuvastaa myös kuntakyselyn tulos, jossa 53% vastaajista piti kuntouttavaa työtoimintaa tärkeimpänä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamismuotona (Puromäki ym. 2016, 27). Myös Piirainen (2018, 42) kuvaa tekstissään, että suomalaisissa sosiaalisen kuntoutuksen perusteluissa ovat juuri työllisyyteen liittyvät lähtökohdat olleet vahvoja. Sen sijaan työntekijöiden avoimissa vastauksissa tuli selkeästi esiin, että Porissa tilanne on erilainen, eikä asiakkaiden kanssa tavoitella välttämättä työllistymistä edes pitkällä aikavälillä. Porissa palveluun pääsemisen kriteereissäkkin suurin osa työntekijöistä mainitsi juuri asiakkaan kyvyttömyyden työvoimahallinnon toimenpiteisiin.

Kuva 1. Sosiaalisen kuntoutuksen sijainti palveluissa suhteessa kuntouttavaan työtoimintaan (Halminen 2018)

Myös palvelun sisältöä kartoittavaan kysymykseen tulleet vastaukset kuvastavat työntekijöiden sisäistäneen sosiaalisen kuntoutuksen matalimman kynnyksen palveluna ja siksi toimenpiteissä lähdetään liikkeelle hyvin pienistä asioista, kuten kotoa pois lähtemisestä. Huomionarvoista on myös, että Porissa suurin osa palvelun sisällöistä on erilaista yksilötoimintaa ja varsinaista ryhmätoimintaa on melko vähän, kun taas kuntakyselyssä (SOSKU-hanke) juuri ryhmätoiminta mainitaan sosiaalisen kuntoutuksen sisältönä huomattavasti useammin kuin yksilötoiminta (Puromäki ym. 2016, 26). Työntekijöiden vastauksissa palvelun sisältönä tuli esiin hyvin laaja kirjo erilaisia toimintoja, mikä taas näyttää, että työntekijät ovat tehneet asiakkailleen juuri sosiaalihoitolain (1301/2014) hengen mukaisesti täysin yksilölliset, juuri asiakkaan tarpeista lähtevät palvelusuunnitelmat. Piirainen (2018, 52) tuokin tekstissään esiin juuri ta-pauskohtaisuuden välttämättömyyden sosiaalisessa kuntoutuksessa, mutta hän pohtii myös sen ongelmia, eli asiakkaiden tasapuolisen kohtelemisen vaikeutta. Piirainen (2018, 52-53) on huolissaan yksilöllisyyden tavoittelemisen haittapuolista, eli siitä miten tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus toteutuu, kun työntekijöiltä odotetaan täysin yksilöllisiä ratkaisuja asiakkaiden tukemiseksi. Hän tuo esiin myös ongelman siinä, että sosiaalista kuntoutusta järjestetään kunnissa niin eri tavoilla, jonka vuoksi asiakkaat ovat eriarvoisessa asemassa asuinpaikan vuoksi. Myös työntekijöiden avoimissa vastauksissa nousi esiin tämä Piiraisen (2018, 52) esiin nostama huoli asiakkaiden tasa-puolisesta kohtelusta. Vastauksissa tuotiin esiin huoli siitä, että asiakkaat voivat saada

hyvin eritasoista palvelua myös kunnan sisällä. Erot palvelussa johtuvat työntekijöiden välisistä eroista, jotka syntyvät esimerkiksi asenteista sekä kokemuksen määrästä. Erot tulevat helposti esiin juuri tilanteissa, joihin ei ole selkeitä toimintaohjeita ja siksi työntekijältä vaaditaan paljon oma-aloitteisuutta ja ideointia, kuten sosiaalisen kuntoutuksen kohdalla Porissa on. Tämä vaara on myös tiedostettu, koska avoimissa vastauksissa työntekijät toivovat itselleen enemmän tukea ja välineitä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen, kuten esimerkiksi jotakin ideakirjaa, josta voisi löytyä vinkkejä sosiaalisen kuntoutuksen sisältöön. Samalla tavalla myös SOSKU-hankkeen kuntakyselyssä esiin nousi kuntien työntekijöiden toiveet selkeämmästä ohjeistuksesta (Puromäki ym. 2016, 36).

Työntekijöiden vastauksista huomasin, että palveluun ollaan kokonaisuutena tyytyväisiä, kaikki työntekijät vastasivat esimerkiksi, että asiakkaat saavuttavat tavoitteitaan palvelun avulla. Avoimissa vastauksissa toiset työntekijät kuitenkin kuvasivat asiakkaiden kuntoutumista hyvin vaihtelevaksi, joidenkin tavoitteet täyttyvät hyvin ja toisten eivät ollenkaan. Sosiaalisen kuntoutuksen aikana kuntoutumisen liike on vastausten mukaan usein saavaa ja muutos erittäin hidasta. Myös Tuusa ym. (2018, 132) korostavat tekstissään, että kuntoutuminen ei ole tasaista etenemistä, vaan tapahtuu hyvin syklisesti. Tämä vaatii työntekijältä ymmärrystä ja kärsivällisyyttä ja myös kykyä kannustaa asiakasta myös niissä kuntoutuksen vaiheissa, joissa kuntoutus ei etene tai ottaa jopa takapakkia. Työntekijöiden on myös tärkeää tiedostaa, että muutos voi alkaa miltä tahansa elämänalueelta ja käännekohtina voi esimerkiksi olla ihmisten suhteiden muutokset, tai vaikka fyysisen kunnan kohentuminen, kuten Tuusa ym. (2018, 132) tuovat tekstissään esiin.

Vaikka kyseessä onkin matalan kynnyksen palvelu, aina sosiaalisen kuntoutuksen jakso ei siis kuitenkaan suju eikä kuntoutumista tapahdu. Syitä jakson epäonnistumiselle voi olla useita, mutta Hietala (2018, 121) muistuttaa tekstissään, että joskus suurin este kuntoutukseen osallistumiselle tai sen onnistumiselle voi olla asiakkaan tuntema epäluottamus järjestelmää tai ammattilaisia kohtaan. Hietalan (2018, 121) mukaan tämän vuoksi pelkän toimintakyvyn tukemisen lisäksi kuntoutuksen lähtökohdaksi pitäisikin ottaa ihmisen sosiaalisen luottamuksen vahvistaminen. Kyselyn avoimissa vastauksissa työntekijät kertoivat epäonnistuneen kuntoutuksen syiksi esimerkiksi päihteiden käytön, sitoutumattomuuden ja mielenkiinnon puutteen. Näidenkin

taustalla voi Hietalan (2018, 120) ajatusten mukaan olla juuri epäluottamus järjestelmää kohtaan. Tämän vuoksi työntekijöiden pitäisikin kiinnittää erityistä huomiota luottamuksellisen asiakassuhteen luomiseen, koska se on avain myös asiakkaan motivoitumiseen ja onnistuneeseen kuntoutukseen. Eli onnistuneen kuntoutuksen edellytyksenä ei ole pelkästään Koukkarin (2010, 199) tekstissään korostama asiakkaan osallistuminen oman kuntoutuksensa suunnitteluun ja päätöksentekoon, tai edes työntekijöiden korostama asiakkaan oma halu muutokseen, vaan ennen kaikkea pitäisi saada luotua asiakkaaseen luottamuksellinen suhde, kuten Hietala (2018, 121) tekstissään tuo esiin.

Tyytyväisyys sosiaalisen kuntoutuksen palveluun tuli esiin myös kysymyksessä, jossa kysyttiin, kaipaako palvelu jotain muutoksia tai uutta sisältöä. Vähän yllättäen vain kaksi työntekijää Porin aikuissosiaalityöstä kaipasi muutoksia tai jotain uutta sisältöä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Kyseessä on kuitenkin hyvin uusi palvelu Porin aikuissosiaalityössä ja tämän vuoksi on hieman erikoista, että se heti alusta alkaen vastaisi näin hyvin työntekijöiden ja asiakkaiden toiveisiin ja tarpeisiin, eikä kehitettävää enää olisi. Kaikkien työntekijöiden kuitenkin luulisi tiedostavan palvelun kehittämistarpeen, onhan jatkuva kehittäminen ja yhteiskehittäminen hyvin voimakkaasti esillä yhteiskunnassamme. Sosiaalinen kuntoutus ja yhteiskehittäminen ovat myös valtakunnallisen PRO SOS – Uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hankkeen kärkiteemoja (ProSos.fi www-sivut 2019). Myös SOSKU-hankkeen kuntakyselyssä 98% vastaajista näkee tärkeäksi palveluiden kehittämisen yhdessä asiakkaiden kanssa (Puromäki ym. 2016, 26). Vai johtuuko tulos siitä, että työntekijöillä ei ole kokemusta vielä riittävästi palvelun järjestämisestä tai sen vaikuttavuudesta? Kyselyssä kehittämistarpeina tuli kuitenkin esiin, että työntekijät kaipaavat erityisesti lisää aikaa asiakkaiden kanssa työskentelyyn tai esimerkiksi erilaisten ryhmien vetämiseen. Myös maininta tukihenkilöiden tarpeesta, on osoitus tästä samasta, eli työntekijöiden kokemuksesta omien aikaresurssien riittämättömyydestä. Huoli sopivien toimintapaikkojen ja yhteistyötahojen määrästä on ilmeinen, koska se nousi myös kyselyn lopun avoimessa kommenttikentässä esiin. Muutenkin monista vastauksista huomaa, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelun järjestäminen koetaan haastavaksi ja työntekijät kaipaavat neuvoa ja tukea omalle työlleen. Aivan kuten SOSKU-hankeen kuntakyselyinkin tuloksissa tuli esiin, kuntien työntekijät kaipaavat koulutusta sekä enemmän tukea ja ohjausta sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen (Puromäki ym. 2016, 39).

7.3 Asiakkaiden haastattelujen tulosten tarkastelu

Asiakkaiden haastatteluissa tuli esiin heidän tyytyväisyytensä sosiaalisen kuntoutuksen palvelua kohtaan. Suurin osa haastateltavista kiitteli sosiaalisen kuntoutuksen yksilöllistä otetta, he kokivat, jotkut ihan ensimmäistä kertaa, että palvelua suunniteltaessa heidän oma mielipiteensä, mieltymyksensä ja tilanteensa oli oikeasti huomioitu. Kettunen ym. (2017, 67) tekstissään kertoo, asiakkaan omalla motivaatiolla on kuntoutumisen etenemisessä tärkeä asema, ilman sitä ja asiakkaan sitoutumista työskenteleyn kuntoutuminen ei edisty. Onkin selvää, että tällainen uusi kokemus kuulluksi tulemisesta, antaa asiakkaalle tunteen arvostuksesta ja siten varmasti lisää myös asiakkaan motivaatiota. Asiakkaat kokivatkin sosiaalisen kuntoutuksen palvelun selvästi erilaisena kuin aikaisemmat palvelut ja toimet, joihin he ovat osallistuneet. Yhtä asiakasta lukuun ottamatta kaikki myös kertoivat, että palvelun nykyinen sisältö on heille mieluisaa ja se oli löytynyt työntekijän kanssa melko helposti, he myös kokivat nyt olevansa juuri oikeassa palvelussa. Palvelun sisällön mielekkyys onkin tärkeä asia, kuten Kettunen ym. (2017, 67) tuovat tekstissään esiin. He korostavat, että motivaation kannalta on välttämätöntä, että asiakas kokee tavoitteet ja keinot sen saavuttamiseksi itselleen mielekkäiksi ja myös mahdollisiksi.

Tuusa ym. (2018, 132) korostavat tekstissään, että kuntoutuja tarvitsee ennen kaikkea aikaa sekä tilaisuuksia pysähtyä ja reflektoida omaa elämäänsä, jotta kuntoutuminen voi yleensä alkaa. Asiakkaat olivat myös tiedostaneet tämän tarpeen ja monet heistä kertoivat, että arvostavat sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa juuri sen hidasta etenemistä, että ei kiirehditä seuraavaan toimenpiteeseen ja jaksoa voidaan jatkaa. ”Jotta pää pysyy muutoksessa mukana, eikä tule takapakkia”, kuten yksi haastateltava asian ilmaisi. Yllättävää oli myös huomata kuinka paljon ja tarkasti asiakkaat olivat pohtineet ja analysoineet itseään. Heillä oli hyvin tarkasti selvillä omat mielenkiinnon kohteensa ja asiat, joista saa hyvää oloa, sekä tilanteet tai toimet, jotka saavat esimerkiksi mielialan laskemaan. Asiakkaat olivat myös hyvin realistisia omissa tavoitteissaan, kenelläkään heistä ei ollut yhtään Kettunen ym. (2017, 72) tekstissään mainitsemia epärealistisia kuvitelmia itsestään tai toimintakyvystään ja niiden johdosta syntyneitä ylimitoitettuja suunnitelmia. Keskusteluissa tuli mieluumminkin esiin, että asiakkaat ymmärsivät hyvin oman elämänsä syy-seuraussuhteita, eli tiedostivat omien hyvien tai huonojen valintojensa vaikutuksia elämänsä kulkuun. Vaikka Kettunen ym. (2017, 72)

mainitsemia epärealistisia tavoitteita ei kannatakaan itselleen kovin paljon asettaa, oli kuitenkin hienoa kuulla, että muutamilla asiakkailta oli joitakin haaveita tulevaisuuden suhteen. Kyky haaveilla osoittaa jo kuntoutumista (Sarkohi 2011, 20).

Vaikka työntekijän kanssa oli sovittu monenlaisista tavoitteista, haastateltavat korostivat eniten mielenrauhan saavuttamisen tai ylläpitämisen tärkeyttä. Suurin osa myös kertoi, että juuri pidemmäksi sovittu sosiaalisen kuntoutuksen jakso tuo lisää mielenrauhaa, ”kun ei tarvitse pelätä mihin joutuu seuraavaksi”, kuten yksi asiakas tilannetta kuvasi. Asiakkaiden kanssa tavoitteista keskusteltaessa, erilaisia tavoitteita kertyi pitkä lista, mutta kun listaa tarkastelee tarkemmin, huomaa asiakkaiden kaipuun ihan tavalliseen elämään, eli elämään, jossa päivissä on jotain merkityksellistä sisältöä ja jossa saa kokea olevansa osa yhteiskuntaa. Vaikka suurin osa haastatelluista ei nähnyt omalla kohdallaan työllistymistä tai edes työkykyiseksi kuntoutumista enää koskaan realistisena tavoitteena, itsensä tärkeäksi kokeminen ja osallisuuden tarve tuli silti tavoitteissa selvästi esiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivutkin (2019) korostavat osallisuuden kokemisen tärkeyttä ihmisen hyvinvoinnille. Myös vertaistuen tärkeys tuli esiin useammankin asiakkaan haastatteluissa ja yksi asiakas kuvasikin sitä niin, että vertaistuki on kuntoutumisessa ainakin yhtä tärkeää kuin itse toiminta. Myös Tuusa ym. (2018, 132) tuovat vertaistuen esiin yhtenä kuntoutumista kannattelevana tekijänä. Vuorovaikutussuhteet ovat hyvin tärkeitä ja lisäävät ihmisen hyvinvointia riippumatta siitä onko keskustelukumppani vertaisen tai ammattilaisen roolissa (Jalava & Seppälä 2010, 254-255; Mattila-Aalto 2013, 378).

Lähes kaikki haastatellut asiakkaat ymmärsivät, että heidän elämässään ainakin jonkinlaisen muutoksen aikaansaaminen on välttämätöntä. Useat myös kuvasivat tilannettaan niin vakavaksi, että oma henki on vaarassa ilman muutosta. Onneksi sosiaalinen kuntoutus on haastattelujen mukaan vaikuttanut positiivisesti lähes kaikkien haastateltavien elämään. Asiakkaat kertoivat muutoksista esimerkiksi näin:

”Mä en eläis enää ilman tätä.”

”Ei oo enää tullu niin paljoo semmosii synkkii hetkii.”

”Mä elän ihan eri elämää.”

”Mää oon selvispäin ja meen puhtaaseen kotiin, puhtaat vaatteet päällä.”

”Olen ymmärtänyt, että siellä (työtoiminnassa) käymisestä on mulle hyötyä.”

”Mä lähden nyt helpommin liikkeelle.”

”Jos sä saat ite päättää menetkö sinne (työtoimintaan) ens viikolla vai et, ja jos sä haluat mennä, niin siin on jotain hyvää, niin kyl siin on sus ittessä joku muuttunu.”

Vaikka monet haastatelluista epäilivät omia kykyjään suuriin ja pysyviin elämänmuutoksiin, olivat he kuitenkin haastatteluhetkellä tyytyväisiä sosiaalisen kuntoutuksen palvelun vaikutuksiin. Tästä voikin päätellä, että työntekijöiden kanssa asetetut tavoitteet ovat olleet realistisia ja sopivan pieniä askelia eteenpäin, kuten Piirainen ym. (2018, 116) tekstissään kehottaakin tekemään. Asiakkaiden kertomuksista kuuli selkeästi tyytyväisyyden tämän hetkiseen tilanteeseen, mutta samalla havaittavissa oli myös hieman pelkoa tulevasta. Asiakkaat tiedostivat hyvin niitä vaaran paikkoja, jotka voisivat johtaa elämänhallinnan menettämiseen ja retkahtamisen vanhoihin tapoihin ja he kuvasivat tällaisiksi esimerkiksi tilanteita, jossa kiitollisuus tästä hetkestä katoaa tai sosiaalisen kuntoutus loppuisi ilman omaa toivetta. Myös tällaisten vaaran paikkojen tunnistaminen osoittaa, että asiakkaat ovat reflektoineet omaa elämäänsä Tuusan ym. (2018, 132) tekstissään korostamalla tavalla ja tämä onkin tärkeää kuntoutuksen onnistumiselle.

Vaikka osalle asiakkaista ei tullut haastattelutilanteessa mieleen mitään, mitä uutta sisältöä palvelu kaipaisi, saattaa kysymyksen esittäminen kuitenkin saada aikaan ajatusprosesseja, joista joskus myöhemmin voi muodostua idea. Kannattaa myös huomioida, että asiakkaiden ottaminen mukaan palveluiden kehittämiseen toimii tärkeänä osallisuuden lisääjänä, kuten Hietala ym. (2018, 6) tekstissään tuo esiin. Koinkin, että asiakkaat olivat positiivisesti yllättyneitä kiinnostuksestani heidän mielipiteitään kohtaan. Joidenkin uusien sisältöideoiden lisäksi haastateltavat toivoivat erityisesti, että palvelun yksilöllisyys säilytettäisiin ja toiminnassa pitää olla vertaistukea. Myös sitä korostettiin, että työtoiminta pitää olla järjestelmällistä tekemistä, jotta tietää omasta panoksestaan olevan edes jotain hyötyä. Huomasikin, että haastatellut asiakkaat kokivat työn ihan samalla tavalla kuin yleisesti kaikki työssäkäyvät, joille Haaviston (2010, 45) mukaan työssä on tärkeintä juuri mielenkiintoisuus ja se, että työllä on merkitystä ja sitä tehdään jonkin hyvän asian eteen.

7.4 Johtopäätökset

Sosiaalista kuntoutusta tarjotaan Porin aikuissosiaalityössä asiakkaille, jotka ovat elämässään tilanteessa, jossa heillä ei ole vielä tarvittavia voimavaroja esimerkiksi työvoimahallinnon toimenpiteisiin. Asiakkaat ovat hyvin erilaisista lähtökohdista ja erilaisissa elämäntilanteissa, mutta yhteistä heille on se, että kaikilla on elämässään useampia kasautuneita haasteita. Onkin hienoa, että tällaisessa tilanteessa asiakkaille on tarjolla yksilöllisesti räätälöitävä sosiaalisen kuntoutuksen palvelu. Vaikeassa tilanteessa elävä asiakas tarvitsee osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia, jotta itsetunto paranee ja usko omiin mahdollisuuksiin muuttaa elämänsä syntyy. Tällaisia kokemuksia on lähdettävä hakemaan hyvin pienin askelin, vaikkapa kotoa pois lähtemällä, liian korkeilla tavoitteilla vain lisätään stressiä, eikä kuntoutuminen pääse edes alkuun.

Porissa työntekijät ovat ymmärtäneet hyvin sosiaalisen kuntoutuksen palvelun juuri matalimman kynnyksen palveluna. Ymmärretään myös, että kaikkien asiakkaiden kohdalla tavoite ei ole kuntouttavaan työtoimintaan tai vaikka koulutukseen eteneminen, vaan suurimmalle osalle palvelu toimii elämänlaadun kohentajana ja hyvinvoinnin edistäjänä tai ylläpitäjänä.

Sosiaalinen kuntoutus voi sisältää hyvin erilaisia toimenpiteitä asiakkaan yksilöllisistä tarpeista ja mielenkiinnonkohteista johtuen. Palvelu voi koostua yhdestä tai useammasta palasesta, esimerkiksi työntekijän tapaamisista, työtoiminnasta, ryhmätoiminnasta tai harrastuksissa käymisestä. Sisältö voi selvästi olla lähes mitä tahansa, kunhan se on asiakkaalle mieluista ja sitä kautta edesauttaa tavoitteiden saavuttamista. Porissa sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä käytetään usein hyödyksi eri yhteistyötahojen palveluita ja hankkeita. Kyselyssä nousikin esiin huoli sopivista toimintapaikoista nykyisten hankkeiden päättymisen jälkeen.

Työntekijät korostivat vastauksissaan asiakkaan oman motivaation tärkeyttä kuntoutumisessa ja asiakkaille tärkeintä on mielekäs tekeminen, josta on hyötyä. Onkin selvää, että asiakkaan motivaatio ei voi säilyä, jos tarjolla ei ole järkevää tekemistä. Kaikille ihmisille on tärkeää, että omalla olemisella ja työllä on merkitystä. Mietinkin, voisiko vapaaehtoistyön kentästä löytyä lisää kaivattuja toimintapaikkoja sosiaalisen

kuntoutuksen asiakkaille. Vapaaehtoistyöhän on tutkitusti sekä tekijälleen että vastaanottajalleen hyvin palkitsevaa ja merkityksellistä.

Sekä työntekijöiden vastauksissa että asiakkaiden haastatteluissa tuli ilmi molemminpuolinen tyytyväisyys sosiaalisen kuntoutuksen palvelua kohtaan. Monet asiakkaat kertoivat esimerkiksi mielialansa olevan nyt parempi ja useat kokivat arkensa selvästi mielekkäämmäksi. Myös työntekijät kertoivat asiakkaidensa saavuttaneet ainakin jonkin verran tavoitteitaan, vaikka toivatkin esiin, että muutos on usein hyvin hidasta ja myös takapakkia otetaan.

Tutkimuksen tuloksista voikin päätellä, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelu puolustaa hyvin paikkaansa palvelukentässä, kun sekä työntekijät, että asiakkaat olivat yleisesti hyvin tyytyväisiä palveluun. Tämän voi päätellä myös siitä, että kummallakaan ryhmällä ei ollut mitään mullistavia ajatuksia palvelun kehittämisen tarpeesta. Sen kuitenkin huomasi, että palveluiden yhteiskehittäminen ei selvästikään ole vielä kovin tavallista. Tämä tuli esiin ainakin siinä, että suurin osa asiakkaista selvästi yllättyi, kun heiltä kysyttiin ideoita palvelun kehittämiseen. Samalla kuitenkin huomasi, että he olivat tästä hyvin ilahtuneita ja kysymys saikin aikaan runsasta keskustelua ja esiin nousi myös joitakin uusia ideoita palvelun sisällöksi. Työntekijöiden laimea suhtautuminen palvelun kehittämiseen jäi kaivertamaan omaa mieltäni, koska itse pidän palveluiden ja tuotteiden kehittämistä jatkuvasti entistä selkeämmiksi, helpommin saavutettaviksi ja paremmiksi niin tärkeänä.

Vaikka kyselyssä ei ollut erillistä kysymystä työntekijöiden tuen tarpeesta oman työnsä tekemiseen, silti työntekijöiden puolelta nousi esiin tärkeä asia, he kaipaavat lisää aikaa, tukea ja ideoita sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen. Vaikka yksilöllisyyttä pitää jatkossakin vaalia, voisi palvelua asiakkaalle suunniteltaessa olla apuna jokin kaikille työntekijöille yhteinen opas. Tämä edesauttaisi osaltaan myös asiakkaiden tasa-arvoista kohtelua. Opas ei kuitenkaan saa muodostua listaksi, josta vain poimitaan asiakkaalle jokin sosiaalisen kuntoutuksen paikka, koska silloin menetetään jotain erittäin oleellista ja ainutlaatuista, eli palvelun täysi räätälöitävyys asiakkaan tarpeiden mukaan. Opas voisi kuitenkin osaltaan helpottaa työntekijöiden taakkaa palvelun ideoinnissa. Mielikuvituksen liikkeelle panevana voimana kun usein tarvitaan jokin aiheeseen johdettava asia, josta oma idea sitten lähtee liikkeelle.

Asiakkaiden kanssa keskustellessani sain kuulla monia hyvin negatiivisia kokemuksia eri viranomaisista. Ei olekaan ihme, jos työntekijän sanaan ei täysin luoteta, tai omiaan lupauksia oteta niin vakavasti, kun taustalla on paljon kokemuksia erilaisista petetyistä lupauksista. Luottamuksellisen suhteen luominen asiakkaan kanssa onkin työntekijöille usein varmasti kovan työn takana, mutta siihen kannattaa silti pyrkiä kaikin keinoin. Ilman luottamuksellista suhdetta asiakas ei kerro itsestään rehellisesti, eikä hänelle näin pystytä suunnittelemaan toimivaa palvelua. Olisikin ehkä välillä syytä miettiä, olisiko syy luottamuspulassa, jos kuntoutusjakso ei onnistu, eikä pelkää ajatella asiakkaan ongelmia sen syyksi.

7.5 Jatkotutkimushaasteet ja kehittämishaasteet

Työntekijät kaipasivat vinkkejä ja ideoita sosiaalisen kuntoutuksen järjestämiseen sekä lisää toimintapaikkoja ja yhteistyötahoja. Tästä syystä kannattaisi tutkia paikallista yhdistyskenttää ja selvittää millaista vapaaehtoistyötä alueella on tarjolla. Eri-laista vapaaehtoistyötä on varmasti paljon, mutta niiden selvittäminen ja niihin hakeutuminen on usein hankalaa, kun ei tiedä kaikkia yhdistyksiä tai keneen ottaa yhteyttä. Työntekijöillä ei myöskään arjessaan ole aikaa tehdä tällaisia selvityksiä. Tutkimuksen avulla olisi mahdollisuus siis lisätä yhteistyötahoja ja uskon, että yhdistyksetkin ottaisivat mielellään lisää vapaaehtoisia mukaan. Uusien vapaaehtoisten avulla yhdistysten olisi ehkä myös mahdollista tehdä vapaaehtoistyönä jotakin uutta, jota ei tällä hetkellä pystytä tekemään.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelu on vielä melko uusi, eikä siitä ole työntekijöillä vielä paljoakaan kokemusta. Palvelun kehittämishaasteena esitänkin sosiaalisen kuntoutuksen oppaan tekemistä aikuissosiaalityön työntekijöille. Oppaan avulla työntekijä pystyy suunnittelemaan ja ideoimaan helpommin omalle asiakkaalleen sopivaa, ainutlaatuista sosiaalista kuntoutusta. Opas myös tasoittaisi palvelun laadussa mahdollisesti olevia eroja ja näin takaisi asiakkaille tasa-arvoisen kohtelun. Opas varmasti myös edesauttaisi kaikkia aikuissosiaalityön työntekijöitä ottamaan palvelun osaksi omaa työkalupakkiaan.

Kehittämishaasteena esitän myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kehittämistä edelleen entistä paremmin asiakkaita hyödyntäväksi ja kaupungin kannalta tehokkaammaksi palveluksi. Hyvällä palvelulla tarkoitetaan sellaista palvelua, joka vastaa asiakkaiden tarpeisiin, on helppo käyttää ja ymmärtää ja myös palvelun tuottaminen on tehokasta. Jotta palvelu voisi olla hyvää, sen tulee olla asiakaslähtöistä, eli asiakkaiden tarpeista ja toiveista lähtevää, siksi palvelun kehittäminen onkin parasta tehdä yhteiskehittämisenä, jolloin kehitystyössä on mukana sekä työntekijät, että asiakkaat. Asiakaslähtöisessä palvelujen kehittämisessä asiakas nähdään aktiivisena toimijana eikä vain passiivisena toimenpiteiden kohteena. Ottamalla asiakkaat entistä enemmän mukaan palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen varmistetaan asiakkaan äänen kuullu- minen, se taas antaa asiakkaille osallisuuden kokemuksia ja edistää myös kuntoutu- mista.

LÄHTEET

- Coulter, A. 2002. After Bristol: putting patients at the centre. *Quality and Safety in Health Care* 11, 186–188. Viitattu 1.8.2019. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1743614/pdf/v011p00186.pdf>
- Haavisto, I. 2010. Työelämän kulttuurivallankumous. Evan arvo- ja asennetutkimus 2010. Helsinki: Taloustieto Oy. Viitattu 13.8.2019. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/04/tyoelaman_kulttuurivallankumous.pdf
- Halminen, T. 2018. Porin aikuissosiaalityö. Kuntouttavan työtoiminnan tiimi.
- Hietala, O. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä osallisuus avautuu kaikille. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 118-138.
- Hietala, O., Kinnunen, S., Kauppila, R. & Karjalainen, J. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittäminen työntekijöiden ja johdon näkökulmasta. Osallisuuden, oppimisen ja ammatillisen kasvun mahdollisuuksia. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpöytäkirja 26/2018. Viitattu 1.7.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137261/URN_ISBN_978-952-343-088-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. *Tutki ja kirjoita*. 18. painos. Helsinki: Tammi.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaara (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 11-45.
- International Federation of Social Workers www-sivut. 2019. Viitattu 4.7.2019. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Jalava, J. & Seppälä, U. 2010. Kuntoutus ja sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa H. Hiilamo & J. Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 251-263.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen. Helsinki: WSOYpro.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kari, O., Niskanen, T., Lehtonen, H. & Arslanoski, V. 2013. Kuntoutumisen tukeminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2017. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 4.-6. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi. Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran julkaisu, 9-33.

- Kinnunen, S. 2018. Osaksi yhteisöjä kehittämällä – Aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 177-199.
- Koukkari, M. 2010. Tavoitteena kuntoutuminen- Kuntoutujen käsityksiä kokonaisvaltaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutumisesta. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 56. Viitattu 4.7.2019. <file:///C:/Users/merit/Downloads/Koukkari%20DORIA.pdf>
- Määttä, A. 2018. Sosiaalinen kuntoutus ja yhteensovittavan johtamisen työskentelyprosessi. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 26-38.
- Martelin, T., Nieminen, T., Sainio, P., Koskinen, S. & Tiikkainen, P. 2018. Sosiaalinen toimintakyky. Teoksessa P. Koponen, K. Borodulin, A. Lundqvist, K. Sääksjärvi, & S. Koskinen. (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. Fin-Terveys 2017-tutkimus. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 122-127.
- Mattila-Aalto, M. 2013. Päihdekuntoutuksen asiakkaan toimijuuden ja sitoutumisen perusteet. Teoksessa M. Laitinen & A. Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 375-404.
- Mehiläisen www-sivut. 2019. Viitattu 31.7.2019. <https://www.mehilainen.fi/mielen-terveys/itsetunto>
- Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116 muutoksineen.
- Nieminen, A. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 10-24.
- Piirainen, K. 2018. Yhdenmukaisuutta ja tapauskohtaisuutta sosiaaliseen kuntoutukseen – palveluohjaus julkisen toimijan ratkaisuna. Teoksessa H. Kostilainen & A. Nieminen (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 39-57.
- Piirainen, K., Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2018. Palkkatyötavoitteista sosiaaliseen kuntoutukseen – tehostetun tuen keinoin yksilöllisiin muutoksiin? Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 98-122.
- ProSos.fi www-sivut. 2019. Viitattu 13.8.2019. <http://www.prosos.fi>
- Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M. & Karjalainen, J. 2015 Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 47/2016. Viitattu 1.7.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/URN_ISBN_978-952-302-803-6.pdf?sequence=1
- Rostila, I. 2018. Toiminnallinen identiteetti – uusi näkökulma yksilöön ja sosiaaliseen kuntoutuksessa. Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 61-81.

Sarkohi, A. 2011. Future Thinking and Depression. Väitöskirja. Linköping University. Linköping Studies in Arts and Science No. 548. Linköping studies in Behavioural Science No. 160. Viitattu 13.8.2019. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:458333/FULLTEXT01.pdf>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut. 2019. Viitattu 23.1.2019. <https://stm.fi/syrjaytymisen-ja-koyhyiden-ehkaisy>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 muutoksineen.

Suonio, M., Kainulainen, S., Gävert, T., Väisänen, R. & Saari, J. 2017. Kun vaikeudet kasautuvat – Pitkäaikaisasiakkuudet sosiaalialan aikuistyössä. Teoksessa J. Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 259-286.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. 2015. Viitattu 1.7.2019. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. 2019. Viitattu 1.7.2019. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. 2019. Viitattu 29.7.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum.

Tuusa, M., Seppänen-Järvelä, R., Henriksson, M., Juvonen-Posti, P., Pesonen, S., Syrjä, V. & Savinainen, M. 2018. Yhteistoiminta ja toimijuus kuntoutumista edistävinä vaikutusmekanismeina. Teoksessa J. Lindh, K. Härkäpää & K. Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press, 125-148.

Vankeuslaki 23.9.2005/767 muutoksineen.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Osio 1 / Kyselyn saate

Sosiaalinen kuntoutus Porin aikuissosiaalityössä

Tällä kyselyllä selvitetään, kenelle sosiaalista kuntoutusta tällä hetkellä Porin aikuissosiaalityössä tarjotaan ja mistä asiakkaat palveluun ohjautuvat. Lisäksi tarkoitus on selvittää, millaista sosiaalinen kuntoutus ihan käytännössä on ja mihin tarpeisiin sillä pyritään vastaamaan.

Kysely on lähetetty Porin aikuissosiaalityön työntekijöille, jotka ovat tehneet sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä. Vastausten avulla lisätään asiakasymmärrystä ja tieto toimii myös pohjana palvelun kehittämiseksi. Tämän vuoksi kaikki vastaukset ovat hyvin tärkeitä!

Kysely on lyhyt, vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia. Osa kysymyksistä on avoimia, joihin voit vastata vapaasti, juuri omista kokemuksistasi käsin. Tilaa vastaamiselle on varattu runsaasti.

Kyselyyn voi vastata ainoastaan yhden kerran. Kyselyn viimeinen vastauspäivä on 31.5.2019.

Kyselyyn vastataan anonyymisti ja kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyaineistoa käsittelee vain opinnäytetyön tekijä ja vain tutkimustarkoituksessa.

Kiitos osallistumisestasi!

T: Merita Koponen

Sosionomiopiskelija SAMK

Osio 2 / Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat

Millaisille asiakkaille olet tehnyt sosiaalisen kuntoutuksen päätöksiä?

Kerro tässä asiakkaiden taustasta ja elämäntilanteesta. (Vastaustilaa on runsaasti.)

Millä kriteereillä valitset asiakkaat, joille tarjoat tai teet päätöksen sosiaalisesta kuntoutuksesta? (Vastaustilaa on runsaasti.)

Mihin ikäryhmään/ikäryhmiin sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaasi kuuluvat pääsääntöisesti? Voit halutessasi valita useamman ikäryhmän.

- 18-29 vuotiaat
- 30-39 vuotiaat
- 40-49 vuotiaat
- 50-59 vuotiaat
- 60-69 vuotiaat
- 70 vuotiaat tai yli
- Mikään ikäryhmä ei korostu asiakkaissani

Mistä asiakkaasi ovat ohjautuneet sosiaaliseen kuntoutukseen? Mainitse kaikki tahot, joista asiakkaita ohjautuu, tai ainakin ne tahot, joista asiakkaita ohjautuu eniten. (Vastaustilaa on runsaasti.)

Miten asiakkaasi ovat ohjautuneet sinulle sosiaaliseen kuntoutukseen? Valitse

enintään kolme=3 yleisintä tapaa.

- Minä itse, asiakkaan omana työntekijänä, ehdotin hänelle sosiaalista kuntoutusta.
- Joku toinen työntekijä aikuissosiaalityössä ehdotti asiakkaalleni sosiaalista kuntoutusta, jonka johdosta hän ohjautui minulle.
- Asiakkaan työntekijä toisaalla (aikuissosiaalityön ulkopuolinen taho) ehdotti hänelle sosiaalista kuntoutusta, jonka johdosta hän ohjautui minulle.
- Asiakas itse selvittänyt asiaa ja ottanut minuun yhteyttä päästäkseen sosiaaliseen kuntoutukseen.
- Asiakkaan kaveri on kertonut sosiaalisesta kuntoutuksesta, jonka johdosta asiakas ottanut minuun yhteyttä.
- Muu

Osio 3 / Palvelun sisältö ja tavoitteet

Mitä sosiaalinen kuntoutus tarkoittaa käytännössä omien asiakkaittesi kohdalla?

Kuvaile tässä palvelun sisältöä ja työmenetelmiä. (Vastaustilaa on runsaasti.)

Mitkä ovat asiakkaittesi tavoitteet, joihin sosiaalisella kuntoutuksella pyritään?

Valitse enintään viisi=5 asiakkaillesi tärkeintä tavoitetta.

"Muu" -kohtaan voit lisätä tarvittaessa useammankin listalta puuttuvan tavoitteen.

- Rytmittää arkea ja ylläpitää säännöllistä vuorokausirytmää
- Lisätä arjessa selviytymisen taitoja
- Vahvistaa oman elämän hallintaa
- Vahvistaa sosiaalisia taitoja ja valmiuksia
- Lisätä sosiaalisia suhteita
- Ehkäistä syrjäytymistä
- Vahvistaa talouden hallintaa
- Lisätä itsetuntoa
- Lisätä osallisuuden kokemuksia
- Lisätä toimintakykyä
- Oppia hoitamaan omia asioita (esim. virastoissa)
- Itsetuntemuksen parantaminen
- Rohkaistua tekemään itsenäisempiä valintoja ja ratkaisuja
- Kuntouttavaan työtoimintaan pääseminen
- Koulutukseen hakeminen/pääseminen
- Työhön paluu
- Muu

Saavuttavatko asiakkaasi omia tavoitteitaan palvelun avulla?

- Kyllä (siirtyy osioon 4)
  - Ei (siirtyy osioon 6)
-

Osio 4 / tarkentavat kysymykset

Mistä tiedät, että asiakkaasi ovat saavuttaneet omia tavoitteitaan palvelun avulla?

(Vastaustilaa on runsaasti.)

Kaipaatko muutoksia tai jotakin uutta sisältöä sosiaalisen kuntoutuksen palveluun, jotta se vastaisi vielä entistä paremmin asiakkaittesi tarpeisiin?

- Kyllä (siirtyy osioon 5)
- En (siirtyy osioon 7)

Osio 5 / tarkentavat kysymykset

Millaisia muutoksia ja/tai uutta sisältöä kaipaat sosiaalisen kuntoutuksen palveluun? (Vastaustilaa on runsaasti.)

Osio 6 / tarkentavat kysymykset

Millaisia muutoksia ja/tai uutta sisältöä sosiaalisen kuntoutuksen palvelu kaipaa, jotta se auttaisi asiakkaita saavuttamaan omia tavoitteitaan? (Vastaustilaa on runsaasti.)

Osio 7 / loppukysymykset

Tässä voit lisäksi kertoa muita ajatuksiasi sosiaalisesta kuntoutuksesta: Vapaa sana.
(Vastaustilaa on runsaasti.)

Työskentelen Porin aikuissosiaalityössä

- Sosiaaliohjaajana
- Sosiaalityöntekijänä
- Muu

Palautetta kyselystä:

Osio 8 / kiitokset

Kiitos vastauksistasi! Vastaukset käsitellään luottamuksella.

Asiakas (etunimi/ikä) _____ Haastattelupäivä _____

Mitä sosiaalinen kuntoutus on sinun kohdallasi (palvelun sisältö)?

Millaisia tavoitteita sosiaaliselle kuntoutukselle on sinun kohdallasi asetettu?

Onko sinulla joitakin omia tavoitteita näiden työntekijän kanssa yhdessä asetettujen tavoitteiden lisäksi? Mitä?

Oletko saavuttanut näitä tavoitteitasi sosiaalisen kuntoutuksen avulla?

Mistä tiedät, että olet saavuttanut tavoitteitasi, eli mikä elämässäsi/itsessäsi on muuttunut?

(tai: Onko sinulle ollut hyötyä sosiaalisesta kuntoutuksesta?

Mitä hyötyä sinulle on ollut sosiaalisesta kuntoutuksesta?)

Kaipaisitko sosiaalisen kuntoutuksen palveluun jotakin uutta sisältöä tai toimintaa, jotta palvelu auttaisi sinua entistä paremmin saavuttamaan omat tavoitteesi? Millaista?